

LUND UNIVERSITY

Arbetslösa privattjänstemän

En kartläggning av arbetslöshetens konsekvenser bland medlemmar i industritjänstemannaförbundet avdelning 3 NV Skåne

Jönsson, Leif Roland

1998

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Jönsson, L. R. (1998). *Arbetslösa privattjänstemän: En kartläggning av arbetslöshetens konsekvenser bland medlemmar i industritjänstemannaförbundet avdelning 3 NV Skåne*. (Meddelanden från Socialhögskolan; Vol. 1998, Nr. 4), (Research Reports in Social Work; Vol. 1998, Nr. 4). Socialhögskolan, Lunds universitet.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

MEDDELANDEN FRÅN SOCIALHÖG- SKOLAN

Leif R. Jönsson

ARBETSLÖSA PRIVATTJÄNSTEMÄN

- EN KARTLÄGGNING AV ARBETSLÖSHETENS
KONSEKVENSER BLAND MEDLEMMAR I
SV INDUSTRIJTJÄNSTEMANNA
FÖRBUNDET
AVDELNING 3
NV SKÅNE

1998:4

ARBETSLÖSA PRIVATTJÄNSTEMÄN

**- EN KARTLÄGGNING AV ARBETSLÖSHETENS
KONSEKVENSER BLAND MEDLEMMAR I
SV INDUSTRIJTJÄNSTEMANNAFÖRBUNDET
AVDELNING 3 NV SKÅNE**

LEIF R. JÖNSSON

FÖRORD

Denna rapport bygger helt på en undersökning som jag utförde under våren 1997 på uppdrag av styrelsen för Svenska Industritjänstemannaförbundets regionsavdelning 3. Regionen omfattar 10 kommuner i nordvästra Skåne.

Uppdraget innebar att jag fick en möjlighet att göra en unik studie av hur tjänstemän från det privata näringslivet upplever sin situation och sitt vardagsliv som arbetslösa. Jag vill här rikta ett varmt tack till alla Ni för mig okända kvinnor och män som tagit Er tid att besvara mina många och ibland närgångna frågor. Utan Er medverkan hade det naturligtvis inte blivit någon studie. Tack alla Ni!

Jag vill också rikta ett tack till styrelsen för avdelning 3 och regionschef Thore Jönsson som anlidade mig för uppdraget och ställde medel till förfogande för studien. Tack även till Ingela Carlson och Christel Svensson för Ert idoga arbete med att mata in all data från frågeformulären i SPSS och det omfattande arbetet med att kuvertera och sända ut formulären. Arbetsmarknadsdepartementet och Socialhögskolan i Lund bidragit med medel för tryckning av rapporten.

Slutligen vill jag rikta ett särskilt tack till Bengt Starrin som generöst delat med sig av sina eminenta kunskaper om forskning kring arbetslöshetens villkor.

Helsingborg januari 1998

Leif R. Jönsson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	FÖRORD	3
1	INLEDNING	7
1.1	Arbetslöshetschocken	7
1.2	Arbetets betydelse	8
1.3	Hur definieras arbetslöshet?	9
2	EN KORTFATTAD KUNSKAPSÖVERSIKT	10
2.2.1	<i>Om arbetslösheten och välfärden</i>	10
2.2.2	<i>Ekonomiska svårigheter och upplevelse av skam</i>	12
2.2.3	<i>Ekonomiska svårigheter och behov av socialbidrag</i>	14
3	UNDERSÖKNINGENS BAKGRUND, SYFTE OCH TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	16
4	RESULTAT	18
4.1	Undersökningssituationen	18
4.2	Försämrad privatekonomi - ett hot mot tryggheten	20
4.2.1	<i>Arbetslöshet och behov av socialbidrag</i>	21
4.2.2	<i>Ekonomiska resurser</i>	22
4.2.3	<i>Ekonomiska problem och förändringar i vardagslivets aktiviteter</i>	25
4.2.4	<i>Ekonomiska problem och spänningar inom familjen</i>	30
4.2.5	<i>Arbetslöshet och upplevelser av skam</i>	38
4.3	Den hälsomässiga situationen	41
4.3.1	<i>Ekonomisk påfrestning/stress och ohälsa</i>	41
4.3.2	<i>Hur arbetslösa upplever sin hälsa</i>	42
4.3.3	<i>Jämförelse av självskattad hälsa i några olika grupper</i>	45
4.3.4	<i>Förändringar i undersökningsgruppens hälso-beteende</i>	46

4.4	Behov av råd, stöd eller hjälp	48
4.5	Förtroende för samhällsinstitutioner	51
4.6	Om framtiden	52
4.6.1	<i>Upplever oro inför den närmaste framtiden</i>	52
4.6.2	<i>Förhoppningar om att få jobb inom ett år och framtidssyn</i>	54
4.7	Fackligt och politiskt intresse	57
4.7.1	<i>Förändringar i fackligt och politiskt intresse och aktivitet</i>	57
4.8	Synpunkter på vad facket borde göra	60
5	AVSLUTNING	72
5.1	Sammanfattning	72
5.1.1	<i>Försämrad privatekonomi - ett hot mot tryggheten</i>	72
5.1.2	<i>Förändringar i fritids- och umgängesvanor</i>	73
5.1.3	<i>Hur arbetslösheten påverkat stämningen inom familjen</i>	74
5.1.4	<i>Upplevelser av skam i samband med arbetslösheten</i>	75
5.1.5	<i>Upplevelser och förändringar i hälsosituationen</i>	76
5.1.6	<i>Upplevelser av behov av råd, stöd och hjälp från andra</i>	77
5.1.7	<i>Om framtiden</i>	78
5.1.8	<i>Fackligt och politiskt intresse</i>	79
5.2	Diskussion	81
	NOTFÖRTECKNING	83

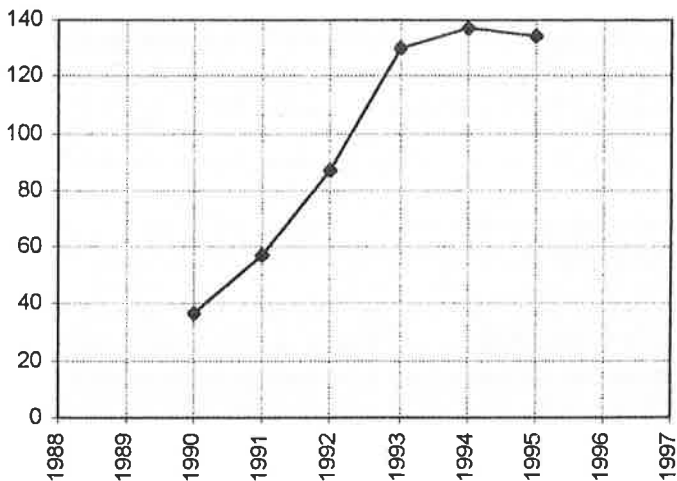
1. INLEDNING

1.1 Arbetslöshetschocken

Arbetslösheten har blivit en av de allra viktigaste och mest brännande välfärdsfrågorna i vårt land. Rätten till arbete garanteras i regeringsformen, men verkligheten ser annorlunda ut. I dag står över en halv miljon människor utanför den reguljära arbetsmarknaden och åtskilliga tiotusental av dessa är tjänstemän.

Under en lång följd av år kännetecknades den svenska samhällsekonomin av tillväxt och arbetslösheten har även under lågkonjunkturer legat på en låg nivå. Denna trend bröts i början på 90-talet. Inom loppet av tre år försvann över en halv miljon arbetstillfällen.

Diagram 1. Arbetslöshetschocken -arbetssökande utan arbete eller i olika åtgärder, 18-64 år, ant/1000 - hela riket.

Källa: EpC/SoS. Hur mår Sverige.

Diagram 1 visar att arbetslösheten steg mycket snabbt mellan åren 1990 och 1993. Som en följd av denna arbetslöshetschock drabbades många hushåll av betydande inkomstförluster.

Åren 1990-1993 kan betecknas som krisens första skede och som i första hand fick konsekvenser för de anställda inom den privata sektorn. Åren 1994 och framåt kan betecknas som krisens andra skede och under denna period har kraftiga åtstramningar ägt rum inom kommuner och landsting, inom vård och omsorg.¹ Idag är den öppna arbetslösheten drygt 8 procent av alla i åldern 16-64 år. Värst drabbade av arbetslösheten är ungdomar, invandrare och lågutbildade.

Den nya arbetslösheten har alltså andra kännetecken än vad den tidigare arbetslösheten haft i modern tid i Sverige. Arbetslösheten har förblivit på en mycket hög nivå och bara en liten andel av de gamla jobben har återkommit och nya jobb har inte tillkommit i tillräcklig omfattning. Långtidsarbetslösheten har ökat och ersättningsnivåerna i socialförsäkringssystemet har sänkts. Detta medför att man kan förvänta sig att allt fler arbetslösa drabbas privatekonomiskt och att hälsomässiga och sociala problem kan följa i spåren av arbetslöshet och framförallt om arbetslösheten blir långvarig.²

1.2 Arbetets betydelse

Arbetet spelar en betydelsefull roll i människans liv. Arbetet ger henne möjligheter att försörja sig själv och sin familj och ger en social ställning i samhället. Dessutom är det en viktig del av det sociala nätverket. Det är också i många fall avgörande för individens möjligheter att förverkliga sig själv och för att utveckla sin anlag. I vårt samhälle är arbete huvudsakligen liktydigt med lönearbete. För en del människor är lönen den enda synliga belöning som de får för sitt arbete, för andra betyder arbete också en utveckling av kamratskap och

vänskap och för ytterligare en del betyder arbete även status, prestige och utveckling av kompetenser. Arbetet ger följaktligen individen tillgång till relationer med andra människor och ger henne en social tillhörighet i samhället.

Den som blivit utan arbete påverkas sannolikt i hög grad av de ideologier och värderingar om arbetets betydelse för människor och för samhället som är dominerande i vårt land. Det är alltså utifrån ett sådant betraktelsesätt som man bör förstå de arbetslösas perspektiv på och upplevelser av sin situation.

1.3 Hur definieras arbetslöshet?

Arbetslöshet definieras på olika sätt beroende på vem som får frågan. De två stora statistikproducenterna när det gäller att mäta arbetslösheten är Statistiska centralbyrån (SCB) och Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS). Medan SCB kartlägger arbetsmarknaden i stort, inriktar sig AMS på de personer som är anmälda på arbetsförmedling som arbetssökande. SCBs statistik bygger på intervjuer med 17 000 personer i åldern 16-64 år om deras relation till arbetsmarknaden, dvs. om de är sysselsatta eller arbetslösa. AMS definition bygger på arbetsförmedlingarnas register och skiljer mellan öppet arbetslösa och personer som är i arbetsmarknadsåtgärd. Arbetslös är i båda definitionerna de personer mellan 16-64 år som är arbetssökande och som kan ta ett arbete omedelbart. De personer som befinner sig i arbetsmarknadsåtgärder räknas t.ex. inte som arbetslösa per definition, utan som sysselsatta.

Myndigheternas perspektiv är annorlunda än de arbetslösas. Medan myndigheterna pekar på individens relation till arbetsmarknaden lyfter de arbetslösa fram *upplevelser* av att vara utanför arbetets gemenskap. Att vara arbetslös kan alltså beskrivas i formella termer, men för den arbetslöse väcker begreppet ambivalenta känslor. Arbetslöshet associeras till utanförskap och upplevs stigmatiserande. Arbetslöshet är

ytterst sällan något självvalt. Det är för de allra flesta ett påtvingat förhållande. De som förlorat sitt arbete beskriver ofta arbetslösheten i termer av upplevelse, t.ex. känslan av att inte längre vara behövd, att inte vara värd något, att ligga andra till last, att vara en onyttig person. Det är alltså vanligare att den som är arbetslös definierar arbetslöshet som ett förhållande till en konkret gemenskap och att bli bekräftad och känna ett värde i denna gemenskap, än till den mer anonyma arbetsmarknaden.

2 EN KORTFATTAD KUNSKAPSÖVERSIKT

2.1 Om arbetslösheten och välfärden

Inom loppet av ett par år genomgick den svenska arbetsmarknaden en dramatisk scenförändringen, som innebar att full sysselsättning förbyttes till massarbetslöshet. Samtidigt genomfördes en ekonomisk åtstramningspolitik med kraftiga nedskärningar i det sociala transfereringssystemet. Dessa händelser aktualiserar frågan om vilken betydelse snabba och genomgripande samhällsförändringar har för den sociala integrationen och för risken för polarisering mellan olika sociala grupper i samhället.³

En del sociologiska studier pekar på samband mellan snabba ekonomiska fluktuationer och förändringar i folkhälsan.⁴ Den generella välfärden ses som en grundläggande förutsättning för god folkhälsa. Att ha ett arbete som man trivs med och en god arbetsmiljö brukar också ses som en av förutsättningarna för allmänt välbefinnande och fri från ohälsa.

Under 70- och 80-talet har den allmänna välfärdsnivån i Sverige ökat framförallt när det t.ex. gäller boende, fritid och politiska resurser. Särskilt skillnaderna i inkomst mellan män och kvinnor har minskat under denna period.⁵ Men välfärden

är dock fortfarande ojämnt fördelad. Det finns grupper i vårt samhälle som kan betecknas som resurssvaga - till dessa hör ensamstående med barn, ungdomar, invandrare och lågutbildade. Dessa har också den svagaste förankringen på arbetsmarknaden och det var även dessa grupper som först kom att ställas utanför den reguljära arbetsmarknaden när arbetslöshetschocken inträffade i början av 90-talet.

Skillnaden i levnadsbetingelser mellan samhällsklasserna är alltså fortfarande mycket stora. År 1990 kom Arbetsmiljökommissionens utredningen: Arbete och hälsa.⁶ Utredningen visar bl a på förekomst av stora skillnader i hälsa mellan olika yrkesgrupper och stress i arbetet är en av de viktigaste faktorerna. Man är dock optimistisk i utredningen och framhåller att det är fullt möjligt att förena målet om en generellt förbättrad folkhälsa med målet att minska klasskillnaderna i samhället. I detta sammanhang framstod arbetsmiljön som en av de viktigaste faktorerna. Rapporterna från Arbetsmiljökommissionen kom emellertid *före* de snabba förändringarna på arbetsmarknaden, som ledde till uppkomsten av en omfattande arbetslöshet. Forskning i andra länder med en längre erfarenhet av massarbetslöshet än Sverige, visar att i långtidsarbetslöshetens spår följer ökad ojämlikhet i ekonomiskt hänseende, ojämlikhet i hälsa och välbefinnande.

Ytterligare en ojämlikhetsfaktor som påverkar den allmänna folkhälsan har således tillkommit - den omfattande och långvariga arbetslösheten. Långtidsarbetslösheten har under 90-talet blivit den stora ojämlikhetsfrågan och en viktigt välfärdsfråga. Olikhet i hälsa hänger nära samman med ekonomisk ojämlikhet och klasskillnader. Massarbetslösheten i Sverige under 90-talet har ökat klasskillnaderna och allt fler människor får allt svårare att klara sin vardagsekonomi. Men långtidsarbetslösheten har vidare konsekvenser än enbart minskad inkomst och därmed beskuren ekonomisk frihet.

Ekonomiska svårigheter kan i sig ge upphov till hälsoproblem.

2.2 Ekonomiska svårigheter och upplevelse av skam

Arbete är för de allra flesta av oss människor själva fundamentet för vårt materiella liv och en viktig mekanism för fördelning av inkomster, makt och inflytande i samhället. Rätten till arbete betraktas som så viktigt i vårt samhälle att den t.o.m är stadfäst i våra grundlagar. I Regeringsformens andra paragraf står skrivet: *"det skall särskilt åligga det allmänna att trygga rätten till arbete"*. Arbetet är också avgörande för individens möjligheter att förverkliga sig själv och utveckla sina anlag. I vårt samhälle finns det starka förväntningar på att den som kan arbeta också skall göra det "man skall göra rätt för sig".

Arbetet har dock olika betydelser för oss. För en del människor är arbetet rätt och slätt ett medel att försörja sig, för andra är det en livskarriär. Forskning visar att konsekvenser av arbetslöshet till viss del beror på vilken betydelse arbetet har i en människas liv. Om det är viktigt för den arbetslöse att ha ett arbete att gå till ser arbetslöshetssituationen ut att bli svår att hantera för den arbetslöse.⁷

Undersökningar visar att i arbetslöshetens spår kan olika hälsorelaterade besvär uppkomma som t.ex. huvudvärk, magbesvär, sömnbesvär och nedstämdhet.⁸ De arbetslösas ekonomiska situation och förändringarna i denna tycks vara en viktig faktor att beakta vid forskning om arbetslöshetens konsekvenser. Man kan förvänta sig att ju svårare den ekonomiska situationen är under arbetslöshet desto allvarligare blir de hälsomässiga följderna.⁹

Förlusten av ett arbete kan innebära förändringar i livssituationen med en förändrad identitetsuppfattning som följd. Den arbetslöse upplever sig hamna i ett existensellt vakum.¹⁰

Det är mycket som tyder på att ju mer individen "skamgörs" under arbetslöshet och ju mer skamfyllt det upplevs att vara arbetslös, desto allvarligare blir konsekvenserna. Dessa tycks dessutom bli allvarligare när individen både är utsatt för ekonomiska påfrestningar och omgivningens skamgörande.¹¹

Upplevelse av skam är också förenad med känslor av nedvärderande slag. Studier visar att känslor av skam är vanliga bland vuxna arbetslösa män och kan ge upphov till psykiska problem som t.ex. nedstämdhet och oro.¹²

Det har även visat sig att konsekvenser av arbetslöshet inte enbart drabbar den arbetslöse. När en familj drabbas av arbetslöshet och ekonomin försämras måste familjen i många fall ändra sin livsstil. Barnfamiljer är mest utsatta och den som dessutom är ensamförsörjare kan bli särskilt hårt drabbad vid arbetslöshet. Det har visat sig i tidigare studier att arbetslösa konsumerar mer läkemedel och belastar sjukvården mer än andra, t.o.m. mer än vad som kan förväntas med hänsyn tagen till att de faktiskt är oftare sjuka än andra.

Människor i allmänhet bygger upp sitt sociala liv kring arbetet. Därför är det allvarligt att identiteten som en arbetande och produktiv människa försvagas. Försvagas denna identitet kan det leda till en kris i individens jaguppfattning.¹³

Det är inte heller helt ovanligt att en längre tids arbetslöshet leder till social isolering, psykiska besvär och kris. Danska studier kring arbetslöshet har visat att de människor som drabbas av en kris ofta upplever intensiva känslor av vanmakt, oro, skuld, aggressivitet och depressioner.¹⁴ Det som tidigare upplevdes som meningsfullt blir istället meningslöst. Den drabbade känner sig överflödig och improduktiv. Självförtroendet och självaktningen påverkas negativt liksom ambitioner, fritidsintresse och framtidstro.

2.3 Ekonomiska svårigheter och behov av socialbidrag

Arbetslöshet kan leda till sådana ekonomiska svårigheter att behov av ekonomiskt stöd i form av socialbidrag kan uppstå. Men forskningen om socialbidragstagares situation har i många fall skett från till synes helt andra perspektiv än människors behov av ekonomisk stöd som beror på arbetslöshet. Förutom s.k. fattigdomsteoretiska utgångspunkter har forskningen kännetecknats av ett s.k. stigmaperspektiv.¹⁵

Stigma sammankopplas med förlust av värdighet, känslor som skam, förödmjukelse, och liknande.¹⁶ Att bli arbetslös kan leda till att den arbetslöse blir stigmatiserad. Det kan också en hjälpinsats eller tjänst under vissa förhållande. Den kan bli det när den degraderar mottagaren, eller underminerar dennes värdighet; när den förnedrar eller förödmjukar personen och gör att denne känner skuld eller skam, när den berövar personens rättigheter, eller behandlar denne med förakt, när den stämplar ut denne från andra, eller identifierar denne som socialt ratad.¹⁷

Det är själva beviljningsprocessen som upplevs som förnedrande och stigmatiserande. Det åligger den som blir klient hos socialtjänsten att visa att man inte kan försörja sig på annat sätt. Klienten måste lämna ut detaljerad information om sina ekonomiska förhållanden och uppvisa dokumenterade bevis som t.ex. kvitto eller räkningar på alla av socialtjänsten godkända utgifter som familjen kan ha. Därefter kontrolleras den sökandes uppgifter mot olika myndigheters register. Regelmässigt sker en "tillbakaräkning" av den sökandes inkomster under de föregående 2-3 månaderna. Om det skulle visa sig att den sökande har ett "överskott", dvs om inkomsten översteg socialbidragsnormen under denna tidperiod dras "överskottet" ifrån eventuellt bistånd. Walker har ingående studerat detta fenomen, dvs att sättet på vilket de social-

hjälpssökande blir bemötta och hur hjälpen distribueras i sig är stigmatiserande.¹⁸

En del forskare hävdar att även om socialhjälpens fortfarande är stigmatiserande upplevs den alls inte lika skamligt som förr.¹⁹ Men studier både i Sverige och i andra länder visar att fortfarande har en stor grupp människor en nedvärderande attityd mot socialbidragstagare. T.ex. Halleröds studie visar att det finns en utbredd uppfattning att socialbidragstagare inte är verkligt behövande, att de får bidrag på grund av fusk och att dom är lata och saknar ambitioner att förändra sin situation.²⁰ En mängd studier visar på ett likartat mönster när det gäller känslan av att leva på bidrag och upplevelsen av möten med välfärdsinstitutioner. Känslan och upplevelsen beskrivs i termer som förnedring, förödmjukelse, ängslan, oro, skam, maktlöshet.²¹ I Gunnarssons studie framkommer att många upplever det som skamligt både att söka och att leva på socialbidrag. Denna skamkänsla tycks ha två bottnar. Dels bottnar den i upplevelsen av den egna oförmågan att klara sig själv och dels i föreställningen om omgivningens negativa inställning till socialbidragstagare. För de äldre kvinnorna i undersökningen förstärktes känslan av oförmåga i kontakterna med socialtjänsten. De kände sig miss-trödda och argumenterade i liten utsträckning för sin rätt.²² Även Swärd fann ett liknande mönster bland unga arbetslösa socialhjälpstagare.²³ Jönsson m.fl. visar i en undersökning av arbetslösa att de flesta som har så stora ekonomiska problem att de måste uppsöka socialkontoret mår dåligt inför besöket och att de upplever det som förnedrande att behöva söka socialbidrag.²⁴

3 UNDERSÖKNINGENS BAKGRUND, SYFTE OCH TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

De privatanställda tjänstemännen har i betydligt högre utsträckning drabbats av arbetslöshet än vid tidigare lågkonjunkturer. Rationaliseringar och införandet av ny teknik har dessutom bidragit till att arbetslösheten stannat på en hög nivå.

Vid ett mättillfälle, 31.3.1997, var ca 28 500 av SIFs samtliga ca 290 000 medlemmar utan arbete. Dessa utgjorde ca 10 procent av medlemskåren. Men betydligt fler har haft erfarenhet av att vara arbetslösa, under 1996 hade ca 50 000 medlemmar erhållit ersättning från A-kassan, vilket tyder på att arbetsmarknadens karaktär har förändrats. Bland de arbetslösa medlemmarna var kvinnorna överrepresenterade. Av SIFs medlemmar är 62 procent män och 38 procent kvinnor, medan bland de arbetslösa vid mättillfället var 60 procent kvinnor.

Inom avdelning 3 finns det ca 9 100 medlemmar varav 4 900 (54 procent) män och 4 200 (46 procent) kvinnor. Vid mättillfället var 965 medlemmar utan arbete. Dessa utgjorde 10,6 procent av avdelningens medlemmar. Bland de kvinnliga medlemmarna var arbetslösheten 15,2 procent och bland männen var arbetslösheten betydligt lägre - 6,6 procent. Av samtliga arbetslösa inom avdelningen var 66 procent kvinnor. Även inom avd 3 var således kvinnorna överrepresenterade i förhållande till sin andel av medlemmarna. Men också här hade betydligt fler medlemmar erfarenhet av att ha varit arbetslösa - under 1996 hade närmare 1 500 medlemmar erhållit ersättning från A-kassan, varav 65 procent var kvinnor.

Denna rapport bygger på en totalundersökning av SIFs avd 3 samtliga arbetslösa medlemmar under vecka 9 1997. Formuläret som rapporten bygger på gick ut till

1 109 personer, som vid utskickstillfället fanns i A-kassans

register. Ett register av detta slag är alltid i viss mån "flytande", dvs. en del nya tillkommer samtidigt som andra lämnar. Svar inkom från 949 personer varav 708 besvarade frågeformuläret, 97 svarade att de inte ville delta i undersökningen, 144 meddelade att de inte var arbetslösa och resterande 160 hördes aldrig av. Enligt beräkningarna var 965 personer utan arbete vid mättillfället - 73 procent av de tillfrågade besvarade formuläret. Detta måste betraktas som ett mycket gott resultat.

Denna undersökning, tillsammans med en liknade som bedrivits parallellt i Göteborg,²⁵ är unik på så sätt att det är första gången som de arbetslösa privat tjänstemännens situation belyses ur ett "underifrånperspektiv", dvs. där enskilda arbetslösa tjänstemän kommer till tals genom sin medverkan i undersökningen.

Den samhällsdebatt som förs kring arbetslöshetsfrågan har i huvudsak berört samhällsekonomiska problem. Hur den enskilde drabbas privatekonomiskt av arbetslöshet och vilka andra konsekvenser som kan följa i arbetslöshetens spår har diskuterats väldigt lite. De arbetslösa tjänstemännens situation har knappast alls berörts i debatten. Denna studie kommer att lyfta fram och visa på hur den ekonomiska situationen förändras när man förlorar sitt arbete och hur man som individ och familj drabbas av den påtvingade situationen. Naturligtvis drabbas inte alla lika, hur kännbar förändringen blir beror på många olika faktorer.

Frågeformuläret innehåller frågor om social bakgrund, ekonomi, hälsa, livsstil, om hur man blivit bemött som arbetslös, förändringar i välbefinnande och livstil, behov av råd, hjälp och stöd av andra, frågor om framtiden, om förtroende för olika samhällsinstitutioner och frågor om de arbetslösas åsikter om vad fackföreningen kan och bör göra för att stödja de arbetslösa och förbättra sysselsättningsläget i landet.

4. RESULTAT

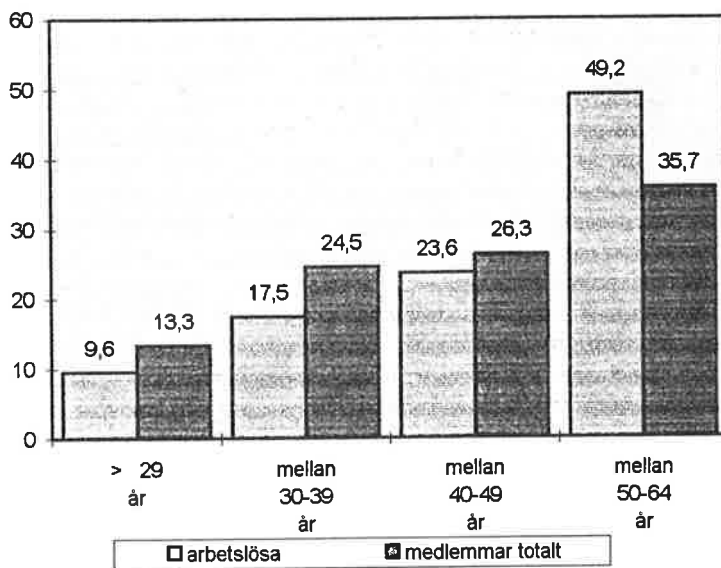
4.1 Undersökningspopulationen

Tabell 1 Beskrivning av undersökningspopulationen.

(n=708)		%
Kön	Man	37
	Kvinna	63
Ålder	20-29 år	8
	30-39 år	18
	40-49 år	24
	50-54 år	17
	55-65 år	32
Utbildning	Folkskola eller enhetsskola	9
	Yrkesutbildning	11
	Grundskola/realskola eller motsvarande	18
	Gymnasieskola	40
	Utbildning minst ett år utöver gymnasieskola	15
Familjetyp	Examen från universitet eller högskola	7
	Gift/sambo utan barn	44
	Gift/sambo med barn	30
	Ensamstående utan barn	20
Etnisk bakgrund	Ensamstående med barn	7
	Svensk	86
	Har invandrat	9
Typ av arbetslöshet	Har föräldrar som invandrat	5
	Är öppet arbetslös	77
Heltids-/deltidsarbetslös	Deltar i arbetsmarknadsåtgärd	23
	Arbetslös - heltid	84
Arbetslöshets- tidens längd	Arbetslös - deltid	16
	1-12 månader	24
	13-24 månader	18
	25-36 månader	14
	37-48 månader	17
	49 månader eller längre	26

Av tabell 1 framgår att undersökningspopulationen består av fler kvinnor än män och att den största gruppen är i åldern +55 år. Det framgår även att gymnasieskola är den vanligaste utbildningen och att drygt 20 procent har högre utbildning. De allra flesta är heltidsarbetslösa och knappt en fjärdedel deltar i någon arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Ungefär var fjärde har varit utan arbete under mindre än ett år, medan drygt var fjärde har varit arbetslös i mer än fyra år. I diagram 2 jämförs andelen arbetslösa inom olika ålderskategorier med andelen avdelningsmedlemmar inom samma ålderskategorier.

Diagram 2 Jämförelse mellan andel arbetslösa och andel medlemmar totalt i avd 3.

I stort sett hälften av de arbetslösa är 50 år eller äldre, medan mindre än tio procent är under 30 år. Jämfört med åldersfördelningen inom avdelningen är den äldre gruppen ar-

betslösa kraftigt överrepresenterad i förhållande till andelen medlemmar över 50 år.

Bland dem som varit arbetslösa i tre år eller längre var personer över 50 år i majoritet -54 procent, medan 6 procent var yngre, dvs. under 30 år. Personer som endast hade grundskola/folkskola var i majoritet - de utgjorde 41 procent av denna kategori, 37 procent var personer med gymnasieutbildning, medan 22 procent hade högre utbildning (högskola/universitet). Det var en något större andel av personer med invandrarbakgrund än svenskar i denna kategori. Men däremot förelåg det en stor skillnad mellan kvinnor och män - 63 procent var kvinnor och 37 procent män.

Tab 2 Utbildning - jämförelse mellan män och kvinnor

	Grundskola eller motsvarande	Gymnasieskola minst 3-årig	Eftergymnasial / utbildning / högskola / universitet
	%	%	%
Man	36	37	27
Kvinna	40	42	18

Av tabellen framgår att männen har högre utbildning än kvinnorna. Generellt sett hänger utbildningsnivå och arbetslöshetsnivå samman på så sätt att arbetslösheten är lägre bland högutbildade grupper än bland lågutbildade.

4.2 Försämrad privatekonomi - hot mot tryggheten

När en människa förlorar sitt arbete förändras ekonomin avsevärt. I många fall betyder det att man måste ändra livsstil drastiskt. Hur kännbar inkomstförlusten blir beror på om fler i familjen är utan arbete, om man är ensamstående, har barn, om hur mycket den kompenseras av ersättningar från A-kassa, KAS eller socialbidrag eller om den måste hanteras helt inom ramen för familjens ekonomi.

4.2.1 Arbetslöshet och behov av socialbidrag

Den höga och långvariga arbetslösheten och försämringarna inom socialförsäkringarna, med t.ex. sänkt A-kassa, lägre sjukpenning, lägre föräldrapenning och sänkt bostadsbidrag och sänkt barnbidrag, har medfört att ekonomin har urholkats och många arbetslösa ansöka om socialbidrag.

Tabell 3 Andel som sökt socialbidrag

		Sökt socialbidrag en eller flera gånger
		%
Kön	Kvinna	11
	Man	9
Ålder	20-29 år	20
	30-39 år	14
	40-49 år	13
	50-54 år	8
	55-65 år	4
Familjetyp	Gift/sambo u barn	6
	Gift/sambo m barn	12
	Ensamst. u barn	12
	Ensamst. m barn	26
Typ av arbetslöshet	Öppet arbetslös	9
	I åtgärd	15
Arbetslös på hel-/deltid	Heltid	11
	Deltid	3
Arbetslöshetstidens längd	1-12 mån	8
	13-24 mån	9
	25-36 mån	8
	37 mån -	12
Totalt		10

Av tabell 3 framgår att yngre hushåll i större utsträckning än inom de övriga ålderskategorierna har sökt socialbidrag.

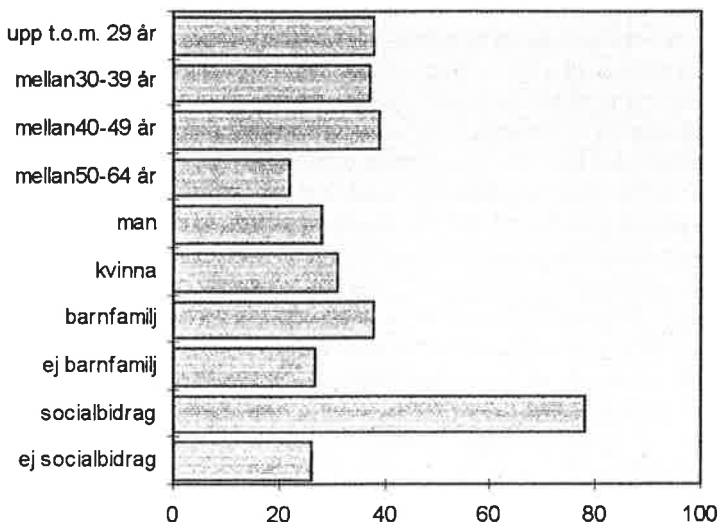
Utbredningen är allra störst bland ensamstående med barn där 26 procent har sökt och minst bland de deltidslösa med 3 procent. Arbetslöshetstidens längd tycks också spela roll. Enligt den forskning som studerat den ekonomiska aspekten tyder mycket på att ju svårare den ekonomiska situationen är under arbetslöshet desto större är risken att drabbas av ohälsa i någon form.²⁶ Men konsekvenserna av arbetslöshet och den därmed förbundna inkomstförlusten är inte begränsade till den enskilde arbetslöse. Effekterna av arbetslöshet har en tendens att även sprida sig till andra, t.ex. familjemedlemmar som make, maka och barn.

4.2.2 Ekonomiska resurser

Ett hushålls ekonomiska resurser bedöms utifrån förmåga att klara av de löpande räkningarna och att ha en kontantmarginal för oförutsedda utgifter. I denna undersökning har vi bildat ett index som indikerar om man har ekonomiska svårigheter eller ej. Detta index bygger på ett antal frågor i formuläret som har att göra med privatekonomin. De som angivit att de har stora eller ganska stora ekonomiska svårigheter, bedöms ha små ekonomiska resurser.

Definition på fattigdom är att hushållets sammanlagda inkomst är lika med eller lägre än socialbidragsnormen. Diagram 3 visar bl.a. att de som har sökt socialbidrag också har den högsta andelen bland dem som har angivit att de har ekonomiska svårigheter.²⁷ Det är endast gruppen över 50 år som ligger i paritet med riksgenomsnittet, men dock betydligt över snittet för tjänstemän i SCB-studien.

Diagram 3 Andel med ekonomiska svårigheter

Ett vanligt mått på ekonomiska resurser är om man kan klara av de löpande utgifterna för mat, hyra, räkningar eller om man har problemen och för att klara av dessa måste låna pengar, skjuta på att betala räkningar eller söka socialbidrag. Ett annat mått är tillgången till en kontantmarginal, dvs om man inom en vecka kan skaffa fram 14 000 kronor till en oförutsedd utgift. Om man måste låna pengar, skjuta på att betala räkningar, ansöka om socialbidrag eller avsaknad av tillgång till kontanter för att klara av oplanerade och plötsliga utgifter kan ses som en indikator på ekonomiska svårigheter.

Enligt en SCB-studie²⁸ är det ca 23 procent av befolkningen som saknar kontantmarginal. Bland lägre tjänstemän var det 18 procent och bland de högre var det 12 procent som saknade kontant marginal. Arbetslösa har i allmänhet mindre ekonomiska resurser än arbetande och det ger utslag i fråga om tillgång till kontanta medel. Bland de arbetslösa tjänstemännen i denna undersökning är det hela 42,5 procent som

inte kunde skaffa fram 14 000 kronor till oförutsedda utgifter inom en vecka. Bland de deltagare i undersökningen som angav att de hade *ekonomiska svårigheter* är det 60,5 procent som inte har någon kontantmarginal, medan bland dem som inte har sådana svårigheter är det 13,3 procent. Ännu svårare har de som varit i behov av socialbidrag, här anger 74,5 procent att de inte har någon kontantmarginal. Yngre har mindre möjlighet än äldre att skaffa fram 14 000 kronor.

Under 1994 hade det hänt för 16 procent²⁹ av befolkningen att man inte kunnat klara av de löpande utgifterna för mat, hyra eller räkningar. De flesta lånade i det läget pengar av någon som de kände eller drog på betalningen av räkningar. Bland tjänstemännen i denna studie var det 30 procent som angav att de hade svårigheter med att klara av löpande utgifter. Arbetslösheten spelar en stor roll - ökningen under de fyra första åren på 90-talet, då sysselsättningen sjönk dramatiskt, var lika stor som under hela 80-talet.

Av tabell 4 framgår att en relativt stor andel av de arbetslösa tjänstemännen kommer i ekonomiskt trångmål och ibland måste låna pengar för att klara sina löpande utgifter. Många tvingas också att avstå från nödvändiga saker, t.ex. läkar- och tandläkarbesök och har svårigheter med att lösa ut receptbe-lagd medicin.

Barnfamiljer och personer som ansökt om socialbidrag är de som har det ekonomiskt svårast. Över 80 procent av de socialbidragssökande uppger att de har svårigheter att betala räkningar i tid och ungefär lika stor andel har varit tvungna att låna pengar för att klara av sina utgifter. Nästan hälften eller ca 46 procent har tvingats byta bostad av ekonomiska skäl. Detta är ett mycket högt tal jämfört med riksgenom-snittet som under 1996 låg på ca 4 procent.³⁰

Tabell 4 Andel med ekonomiska svårigheter under arbetslösheten

	Pant- satt ägo- delar	Lånat peng- ar	Sålt ägo- delar	Av stått från saker och ting	Bytt bostad p.g.a. ekono- miska skäl	Ej kunna betala räkn. i tid	Av stått från läkar besök	Ej kunna lösa ut medi- cin	Avstått från tand- läkar besök
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Ålder									
- 29 år	12	59	13	62	24	47	29	24	34
30-39 år	11	44	23	58	16	46	27	30	35
40-49 år	9	44	27	61	15	41	29	23	42
50-64 år	7	25	19	44	14	32	15	11	17
Kön									
Man	9	34	26	55	17	36	18	15	27
Kvinna	9	37	18	50	14	39	25	21	28
Familjetyp									
Barnfamiljer	11	46	25	59	14	47	30	27	35
Ej barn	8	31	19	48	17	33	18	13	24
Socialbidrag									
Socbidrag	41	78	59	84	46	81	63	53	62
Ej socbidr	5	31	17	48	12	33	17	15	24
Typ									
Heltid	10	39	22	55	15	41	25	20	29
Deltid	4	21	16	38	17	23	9	13	22
Tid									
-12 mån	4	30	9	40	9	29	16	12	20
13-24 mån	12	35	26	58	16	38	23	22	34
25-36 mån	7	42	24	62	18	42	19	20	33
37 mån -	11	37	24	54	18	42	28	21	28

4.2.3 Ekonomiska problem och förändringar i vardagslivets aktiviteter

Arbetslöshet medför ofta att inkomsten minskar dramatiskt. När en familj drabbas av arbetslöshet och ekonomin försämras måste man i många fall helt ändra sin livsstil. Saker och ting som tidigare kanske varit självklara, t.ex. att ha bil, gå på bio, äta på restaurang någon gång, blir inte längre möjligt, och barnen kan inte göra samma saker som sina kompisar.

Alla arbetslösa drabbas naturligtvis inte lika. För en del blir konsekvenserna stora och för andra små. Försörjningsbördan spelar stor roll. Barnfamiljer är mest utsatta och om man dessutom är ensamförsörjare kan man bli särskilt hårt drabbad. Till de hårdast drabbade hör de familjer som p.g.a. arbetslöshet har så låg inkomst att de måste leva på eller komplettera med socialhjälp. Att ständigt fundera över sin ekonomi blir påfrestande och kan ge upphov till s.k. negativ stress. Vi frågade deltagarna i undersökningen om de ofta grubblade över sin ekonomiska situation. I tabell 5 jämförs barnfamiljer med familjer utan hemmavarande barn.

Tabell 5 Andel som grubblar över sin ekonomi

n=708	I stort sett varje dag	Någon gång eller högst en gång i veckan	Sällan eller aldrig
	%	%	%
Barnfamiljer	39,4	36,5	24,1
Icke-barnfamilj	28,2	35,0	36,8

Det är familjer eller ensamstående med hemmavarande barn som har det besvärligast. Nästan 40 procent av barnfamiljerna och 50 procent av de ensamstående med barn uppger att de i stort sett varje dag grubblar över sin ekonomi.

Det är naturligtvis psykiskt påfrestande att ha hamnat i så stort ekonomiskt trångmål att man grubblar över det i stort sett varje dag. Detta betyder att man riskerar att utsättas för en hög grad av negativ stress som påverkar välbefinnandet och hälsan.

Att bli utan arbete innebär för många en stor omställning inte bara när det gäller ekonomin utan också avseende vardagslivets olika aktiviteter, som t.ex. att träffa och vara tillsammans med vänner och kompisar, träffa sina grannar, motionera, utöva olika fritidsaktiviteter. En beskuren ekonomi

leder ofta till en beskuren frihet att göra olika saker på sin fritid. Det är vanligt att umgänget med vänner och grannar minskar och fritiden blir för en del ett gissel, men för andra en möjlighet till att göra fler saker med t.ex. sina barn.

Tabell 6 Andel med förändringar i fritids- och umgängesvanor

	Förändring i samvaron med vänner		Förändring i kontakten med grannar		Förändring i fritidsaktiviteter		Förändring i motionsvanor	
	Mer sällan	Mer ofta	Mer sällan	Mer ofta	Färre saker	Fler saker	Mer sällan	Mer ofta
	%		%		%		%	
Kön								
Kvinna	34	10	10	7	23	33	13	30
Man	41	6	19	7	29	35	17	29
Ålder								
20-29 år	22	20	12	3	25	42	15	37
30-39 år	32	9	10	15	24	32	21	27
40-49 år	40	7	16	5	31	26	19	23
50-54 år	47	6	15	7	31	27	17	24
55-65 år	36	9	14	6	17	43	7	36
Familjetyp								
Sambo u barn	31	8	12	7	17	38	12	32
Sambo m barn	33	8	13	7	28	29	17	22
Ensam u barn	46	13	18	5	34	34	14	38
Ensam m barn	54	6	15	17	38	27	21	25
Typ av arbetslöshet								
Öppet arb.lös	35	10	13	8	23	37	13	32
I åtgärd	45	3	17	5	32	26	20	23
Arbetslös på hel-/deltid								
Heltid	39	9	15	8	27	34	16	30
Deltid	25	10	7	5	16	36	6	30
Arbetslöshetstidens längd								
1-12 mån	22	14	7	9	16	37	11	37
13-24 mån	43	9	18	7	26	42	17	35
25-36 mån	41	6	12	6	29	32	20	21
37 mån -	41	7	16	6	28	30	14	29
Socialbidrag								
Har sökt socialbidrag	53	9	22	9	48	22	23	36
Totalt	37	9	14	7	25	34	15	29

I tabell 6 redovisas hur man upplever att arbetslösheten har påverkat umgänget med vänner, bekanta och grannar, samt förändringar avseende fritids- och motionsvanor.

37 procent av deltagarna i undersökningen uppger att arbetslösheten har lett till att de mera sällan träffar sina vänner och kompisar, medan nio procent svarar att de istället umgås mera. Män umgås i högre utsträckning än kvinnor mera sällan med sina vänner. Den största förändringen har drabbat ensamstående med barn där 54 procent uppger att deras arbetslöshet har inneburit att de mera sällan träffar sina vänner och kompisar.

Kontakten med grannar har inte påverkats i lika hög grad som med vänner och kompisar. 14 procent uppgav att de mera sällan träffar sin grannar. Män mera sällan än kvinnor och personer som sökt socialbidrag mera sällan än övriga.

Det är däremot en större andel som svarar att arbetslösheten har inneburit att de gör fler saker på fritiden. Inom ålderskategorierna är det de yngsta och äldsta som gör fler saker på sin fritid. De ekonomisk sämst ställda avviker dock flagrant från övriga grupper, 48 procent anger att de gör färre saker på sin fritid mot 22 procent som gör fler saker.

Inom samtliga kategorier är det fler som angav att arbetslösheten inneburit att de motionerar mer. 29 procent uppger att de motionerade mera ofta, medan 15 procent motioner mera sällan. Inom ålderskategorierna är det de yngre och äldre som uppger den största förändringen. Utbredningen av ökad motitonsaktivitet är emellertid allra högst inom den grupp som redan har den högsta aktiviteten, dvs. bland personer som sysslade med tävlingsidrott, bedrev hård träning, utförde mer ansträngande motion eller bland dem som utförde lättare fysiskt ansträngande motion minst 2 tim/vecka. Tillammans utgjorde dessa kategorier drygt två tredjedelar av deltagarna i undersökningen.

Knappt en tredjedel (ca 30 procent), dvs de som anger att de för det mesta är stillasittande, ibland tar en promenad eller utför praktiskt taget ingen motion alls, har bara ytterst marginellt ökat sin motionsaktivitet. 5 procent i den förstnämnda gruppen har ökat sin motionsaktivitet och ingen alls i den sistnämnda, däremot uppger 34 respektive 24 procent i denna grupp, dvs som rapporterade den lägsta aktivitetsgraden att man minskat sin redan låga motionsaktivitet.

Den grupp där det sociala nätverket minskat mest är bland ensamstående med hemmavarande barn. Även ensamstående utan barn anger i högre utsträckning än övriga att deras umgängeskrets minskat. Arbetslösheten har paradoxalt lett till att en del blivit aktivare på sin fritid, men att ensamheten har ökat. De ensamma tycks ha blivit ensammare.

Det är viktigt för välbefinnandet att man har någon att dela sina känslor och tankar med. Vi frågade om det händer att man saknar någon som man kan prata mer personliga saker med.

Tabell 7 Andel som saknar någon att tala mer personliga saker med

	Ofta	Ibland	Sällan	Aldrig
	%	%	%	%
Kvinnor	17	31	22	30
Män	12	24	33	31
Sambo med barn	14	35	20	31
Ensamstående med barn	27	25	25	23
Sambo utan barn	11	26	28	35
Ensamstående utan barn	20	28	26	26
Har sökt socialbidrag	26	31	20	23

17 procent bland deltagarna i undersökningen uttrycker att de ofta saknar någon att prata förtroligt med, medan 31 anser att de aldrig saknar någon. Saknaden av att ha någon att prata personliga saker med är mest utbredd bland ensamstående

med barn och bland dem som sökt socialbidrag - i dessa grupper är det en majoritet som svarar att det händer att de ofta eller ibland saknar någon att prata mer personliga saker med.

4.2.4 Ekonomiska problem och spänningar inom familjen

Ekonomiska svårigheter i samband med arbetslöshet tycks även i många fall öka de sociala spänningarna i äktenskapet och i familjen. En forskningsrapport visar att det finns ett starkt samband mellan arbetslöshet, finansiella svårigheter och konflikter i både äktenskapet och familjen.³¹ Arbetslöshet leder givetvis inte med nödvändighet till skadliga effekter i familjen men arbetslöshet bör betraktas som en viktig riskfaktor och speciellt när arbetslöshet är kopplat till ekonomiska svårigheter.³² Av den forskning som ägt rum kan man dra vissa slutsatser, nämligen att en viss miniminivå av inkomst och anställningstrygghet är nödvändigt för familjers stabilitet och sammanhållning. Utan denna miniminivå är det mycket svårt att skapa gynnsamma uppväxtvillkor för sina barn. Många äktenskap upplöses som en följd av att man inte når upp till en sådan miniminivå.³³

Det är en hög andel av de arbetslösa i denna studie som svarat att arbetslösheten inneburit försämrade relationer inom familjen. Frågan var formulerad: ”Anser Du att Din arbetslöshetsituation påverkat stämningen mellan Dig och Din sambo, maka/make?”

Tabell 8 Förändringar i stämningen mellan makar/sambo p.g.a. arbetslösheten

	Ja, till det sämre	Ingen skillnad	Ja, till det bättre
	%	%	%
Med hemmavarande barn	43	50	8
Utän hemmavarande barn	26	65	9

Av tabell 8 framgår att arbetslösheten och den förändrade ekonomiska situationen påverkar barnfamiljer negativt i högre utsträckning än om man inte har hemmavarande barn. Mest påverkade av situationen är familjer där makarna är mellan 30-39 år, 42 procent av dessa svarade att stämningen förändrats till det sämre och det är i denna åldersgrupp som den högsta andelen barnfamiljer finns - 74 procent har hemmavarande barn. Minst negativt påverkade är makarna i den äldsta gruppen, 26 procent svarar att stämningen förändrats till det sämre och det är denna grupp som har den lägsta andelen hemmavarande barn - 14 procent.

I anslutning till frågan gavs möjlighet att skriva en kommentar, 37 procent³⁴ har gjort detta. Kommentarererna speglar den förändring som återges i tabellen ovan. Många skriver att deras familjerelation blivit ansträngd med mycket gnat och tjat om pengar, andra känner en tomhet - det finns inget att prata om längre, medan ytterligare några skriver att arbetslösheten har bidraget till att relationen stärkts eller att man har mer tid för varandra och för barnen.

1. Den försämrade ekonomin är en starkt bidragande orsak till att stämningen försämrats mellan sambo/makar. Några exempel:

Gnäll om pengar, håglöshet, pratar ofta om trygghet, samtalsämne saknas.

Svårt med ekonomin, jobbigt att inte ha något arbete att gå till när den andre går till sitt.

Mera tjat och gnat vad pengarna ska prioriteras till.

Ofta bekymmer med pengar.

Oron över ekonomin gör att jag mår psykiskt sämre och blir lätt irriterad och ledsen.

P.g.a. man har mindre pengar att röra sig med är det ju mkt man inte kan göra nu ut och äta, semester, ut och dansa, resa mm.

Ekonomin styr har man inte pengar blir man lättare irriterad och osams, från att få ut 16.000:- i månaden till 7.400:- månaden är stor skillnad.

Båda är arbetslösa, den avsevärt försämrade ekonomin tär på krafter och tålmod, som läget är nu skulle vi inte skaffa barn, då hade de också kommit i kläm, det känns tungt.

Oenighet om ekonomin, irritationer rent allmänt, oro för framtiden.

Vi bråkar oftast om pengar, vi blir stressade inombords för det tar på krafterna.

Min tidigare sambo har flyttat från mig med våra två gemensamma barn huvudorsaken var självklart den ekonomiska.

Ständiga diskussioner om ekonomin hur pengarna ska räcka.

Oron över ekonomin påverkar känslorna för samlevnad.

Dålig ekonomi, ingen framförhållning utan möjlighet att planera för framtiden.

Man glömmer ofta att uppskatta varandra, blir det gräl är det ofta ekonomi det handlar om.

Den ständiga oron för ekonomin gör att man blir mindre glad, svårt se framåt, behovet av att känna att man har kontroll, påverkar rörelseutrymme och spontanitet, det positiva är att jag hunnit vara tillsammans längre med småbarnen.

2. En annan orsak som angivits handlar om hur arbetslösheten i sig och påfrestningarna att vara arbetslös har påverkat förhållandet. Några exempel:

Vi är ständigt kort steg från skilsmässa, familjen har ingen framtidstro, man tänker bara på utslagning och blir desperat.

Mitt självförtroende är borta liksom livsglädjen och framtidstron jag kan inte ägna mig åt hobby för det saknas pengar, jag har inga vänner här i Skåne, föräldrar och vänner finns i Stockholm.

Vi blir snabbt irriterade, stor depression och vi orkar inte ställa upp för varandra ibland, den som inte är arbetslös kan inte förstå att man känner sig värdelös.

Jag var 56 år när jag blev arbetslös, vilket talar sitt tydliga språk. Jag känner att ingen behöver mig, är negativ och ofta håglös och nedstämd. Att bli arbetslös i min ålder känns som en skändning av mig som person.

Ovissheten om framtiden gör att stämningen ibland blir mkt spänd mellan oss, irriterat, gnälligt, bråkig, irriterad på småsaker, kortare stubin än tidigare.

Jag har blivit bitter och negativ, är lättirriterad och har svårt att koncentrera mig.

Man tycker det är tråkigt att inte ha ett jobb att gå till, där på jobbet hade man den sociala biten varje dag, man blir mer irriterad på allt och alla vid arbetslöshet, bitter kan man väl säga.

När man ej är behövd i samhället sjunker ens självkänsla och självbild och påverkar självfallet därmed relationer negativt, man blir då inte speciellt rolig eller intressant att vara med.

Då min sambo har ett heltidsjobb som han går in för totalt upplever jag ibland att han inte har tid med mig och mina problem och vi har svårt att tala om det.

Slitningar leder till gräl och osämja, i mitt fall en nyligen inlämnad äktenskapsskillnad.

Med barn hemma blir man låst vid bostaden, hemarbetet läggs omärkligt bit för bit över på den arbetslöse, det rase-rar den arbetsuppdelning och den jämställdhet som tagit många år att bygga upp.

3. Bland dem som uppgett att stämningen har förbättrats handlar utsagorna mest om att man har mer tid för varandra, men också att arbetsfördelningen i hemmet har förändrats och att detta leder till mindre slitningar. Några exempel:

Vi har mer tid för varandra.

Allt hushållsarbete klarar jag själv min man kan ägna sig åt sitt arbete, tillvaron för oss har blivit lugnare, inget jäkt, stress eller irritation om vem som ska göra vad.

Jag fixar allt när det gäller hus hem och trädgård.

Numera inget tjafs om vem som ska laga mat, allt klart när maken kommer hem, slipper städning och tvätt varje lördag.

Hem och hushållsekonomi blir bättre skött.

Mer tid för gemensamma intressen, mindre stress, bättre mat, mer "husmanskost".

Mera motion och fritidsliv, bättre samvaro och mera sammansvetsade.

Vi är mer måna om varandra, vår samhörighet har stärkts.

Vi slipper ha marktgjöring på helgerna som vi hade när jag jobbade heltid, idag har vi mer tid för varandra.

Vi pratar mer med varandra och löser interna problem lättare

Relationen mellan föräldrar och barn har också påverkats av arbetslösheten både i positiv och negativ riktning. Vi frågade om man upplevt att arbetslöshetssituationen påverkat stämningen i förhållande till barnen.

Tabell 9 Förändringar i stämningen mellan föräldrar och barn p.g.a. arbetslösheten

	Ja, till det sämre	Ingen skillnad	Ja, till det bättre
	%	%	%
Man	36	48	16
Kvinna	37	49	14
Gift/sambo	36	50	15
Ensamstående	41	44	15

Av tabell 9 framgår att drygt en tredjedel med hemmavarande barn upplever att arbetslösheten har påverkat stäm-

ningen mellan dem och deras barn till det sämre.³⁵ Att vara ensamstående med barn tycks ytterligare komplicera relationen. Man har ingen hemma att dela bekymmerna med. Det är, som vi sett ovan, de ensamstående med barn som mest saknar någon att prata personliga saker med. Det är naturligtvis inte bara bekymmer, även om dessa är dominerande, utan det förekommer även positiva inslag. Ca 15 procent av familjerna upplever att arbetslösheten har bidragit till att relationen med barnen förändrats till det bättre.

1. Bland dem som uppger att stämningen har förbättrat handlar beskrivningarna mest om att man har mer tid för barnen, kan hjälpa dem med läxläsning och dela fritidssysselsättningar etc. Några exempel:

Har mer tid att hjälpa till med bl.a. läxor.

Jag är hemma när min dotter kommer från skolan, har tid att prata över en fika då allt är nytt och behöver ventileras.

Har mer tid för gemensamma aktiviteter.

Har mer tid att vara tillsammans och det gäller att utnyttja denna tid vettigt, dessutom mår jag bättre av att ha olika projekt på gång, jag utnyttjar arbetslösheten positivt.

Vi träffas ju oftare och jag finns oftast hemma när mitt barn kommer från skolan, har varit mycket viktigt för mig då mitt barn varit liten under arbetslösheten, kunnat utan problem dela vårt stora intresse hästar och ridning.

Jag har mer tid för barnen vi sitter och pratar vid mellanmål när de kommer hem från skolan.

Jag är på bättre humör och har mer tid att läsa läxor och leka.

Bättre ork och tålamod mer tid att engagera sig i deras skola barnen har större möjligheter att ta hem kamrater även på vardagar.

Har mer tid att spendera på barnen och deltar mer aktivt i deras vardagliga liv.

Man har mycket mer tid att göra saker tillsammans, hjälpa till med läxor, man är aldrig stressad eller irriterad, hela familjen är glada och trivs.

2. Även i relationen mellan föräldrar-barn tycks den försämrade ekonomin vara en framträdande orsak till att stämningen försämrats mellan dem. Några exempel:

Jag, min dotter och barnbarn delar på en 3-rums lägenhet av ekonomiska skäl, trångboddhet, generationsklyftor, arbetslöshet på dottern och mig, usel ekonomi m.m. skapar irritation helt i onödan.

Ekonomiskt stressad situation, otillräcklighet, dåligt föredöme.

Allt som har med pengar att göra måste diskuteras nu för att vi skall kunna planera våra inköp och då är det alltid tal om pengar, vi kan inte som tidigare gå och köpa vad vi vill.

Vi måste prioritera aktiviteter, iblan kan vi inte tillåta sådant som är för dyrt att göra eller köpa, då blir stämningen mellan oss lite spänd.

Barn har krav och allt kostar pengar, är dom slut och viljan som störst, så blir det konflikter, ekonomi och sysslöshet ger en mycket orolig stämning.

Han kan inte hänga med kompisarna längre, varken vad gäller kläder eller nöjen, detta gör honom väldigt nedstämd.

Det är mycket frustrerande att som förälder alltid säga nej - vi har inga pengar, vi kan tyvärr inte ens köpa på avbetalning, alltså dubbel bestraffning.

Eftersom jag inte har pengar knappt till mat ibland och inte kan betala något extra, t.ex. med hjälp till kläder.

Svårt att ständigt behöva förklara för en 10-åring varför vi inte kan åka på semester eller handla kanske nya skor eller kläder, t.o.m en dagsutflykt från x till y kan vara omöjlig p.g.a. bristande ekonomi.

Inte lätt att alltid förklara för en 17-åring att det inte finns pengar till något som gör livet trevligt.

När barnen vill ha veckopeng blir man ju irriterad för pengarna räcker ju inte till det.

3. Arbetslösheten i sig upplevs som påfrestande och skapar irritation och spänningar som påverkar relationerna inom familjen. Några exempel:

Är ofta på dåligt humör, har dåligt självförtroende.

Barnen frågar aldrig mig om råd, ringer mkt sällan och nonchalerar mig genom att aldrig diskutera ngt med mig.

Min dotter mår dåligt av att inte få vara på dagis med sina vänner, detta leder ofta till konflikter. P.g.a. att jag mår dåligt och är rastlös går det ofta ut över min sambo när han kommer hem från jobbet.

Man är oftare instabil i humöret, man kan inte göra någonting tillsammans med barnet, konsekvenserna av arbetslösheten, samt håglöshet, smygande apati och känsla av att inte behövas sätter sina spår på humör och initiativförmåga gentemot barnen och förstärker känslan av oduglighet.

Jag är jämt orolig och har tappat lusten att göra saker tillsammans, min nervositet påverkar vår relation.

Trivs ej med tillvaron och detta leder till dåligt humör och dålig självkänsla.

Det är svårt att betala sparande i skolan, man är ofta deprimerad och ledsen vilket påverkar förhållandet till barnen, man har svårt att hjälpa dom till ett meningsfullt liv när man själv inte har det.

Ibland kan man känna sig frustrerad p.g.a. tankar som man har, vilka jag tror barn omedvetet påverkas av.

Man blir lättirriterad, skäller för minsta detalj.

Min oro, osäkerhet och försämrade självförtroende har lett till mindre tålamod med barnen i form av ilska och irritation.

*Jag är mer irriterad över småsaker nu än innan.
Man hoppas att barnen inte blir lidande men det är klart att
tålamodet tar slut fortare.*

4.2.5 Arbetslösas upplevelser av skam

Det är inte ovanligt att den arbetslöse upplever sin situation som skamfull. En kvinna skrev att hon skäms över sin belägenhet inför sina barn: *"Jag skäms över min oförmåga att få ett bra arbete igen, mina döttrar har ingen förebild i sin mamma längre..."*. Skam är en smärtsam känsla som kan uppstå då självkänslan hotas eller skadas. Människan upplever skam när hon inte kan leva upp till förväntningar som ställs på henne (eller som hon ställer på sig själv).³⁶ I undersökningen gavs några frågor som refererar till erfarenheter av omgivningens skamgörande attityder till arbetslösa.

Av tabell 10 framgår att i hela undersökningsgruppen är det 38 procent som upplever att andra människor varit irriterade på dem därför att de är arbetslösa. Mest vanligt är det bland dem som deltar i arbetsmarknadspolitisk åtgärd och dem med långvarig arbetslöshet - mer än fyra år.

Nästan tre fjärdedelar har varit med om att andra människor talat nedsättande om de som är arbetslösa. Personer med kortare arbetslöshetstid, deltidsarbetslösa och personer över 55 år har emellertid något mindre erfarenhet av detta.

I stort sett en fjärdedel har erfarenhet av att andra har hållit sig undan dem därför att de är arbetslösa. Män upplever detta i högre grad än kvinnor och de som deltog i en arbetsmarknadspolitisk åtgärd upplever det mer än andra.

Andra skamgörande upplevelser är att bli betraktad som okunnig eller lat därför att man är arbetslös. 42 procent har erfarenheter av att andra betraktar dem som mindre kunniga på grund av att de är arbetslösa. Mest utbredd är denna erfarenhet bland dem som deltog i arbetsmarknadspolitisk åtgärd,

56 procent, och minst bland dem som är deltidsarbetslösa, 31 procent. 41 procent av deltagarna har erfarenhet av att bli betraktade som lata på grund av att de är utan arbete. Yngre upplever detta mer än äldre och kvinnor mer än män.

Tabell 10 Andel med skamgörande upplevelser under arbetslöshet

n=598) ³⁷	Irriterade på Dig därför att Du är arbetslös	Varit med om att andra talat ned-sättande om arbetslösa	Hållit sig undan Dig därför att Du är arbetslös	Betrakt. Dig som mindre kunnig ...	Betrakt. Dig som lat därför att Du är arbetslös	Ej brytt sig om vad Du sagt eller gjort
	%	%	%	%	%	%
Kön						
Man	39	74	34	42	43	39
Kvinna	40	73	21	48	44	34
Ålder						
20-29 år	46	78	7	49	55	35
30-39 år	50	70	28	54	57	38
40-49 år	46	81	32	56	54	46
50-54 år	43	73	34	47	46	39
55-65 år	27	68	20	33	24	26
Typ av arbetslöshet						
Öppet arbetslös	38	72	24	43	41	33
arbetsm.åtgärd	46	78	32	56	54	46
Hel- deltids arbetslös						
Arbetslös-heltid	40	73	26	45	44	36
Arbetslös-deltid ³⁸	26	65	10	31	29	21
Arb.löshetstidens längd						
1-12 mån	32	60	18	27	33	23
13-24 mån	36	72	21	50	44	32
25-36 mån	44	82	32	52	47	38
37-48 mån	39	78	32	53	47	44
49 mån el mer	48	79	29	51	49	44
Totalt	38	72	23	43	41	34

En tredjedel av deltagarna i undersökningen har upplevt att man inte brytt sig om det som de sagt eller gjort därför att de är arbetslösa. Vanligast är denna erfarenhet bland dem som

varit arbetslösa länge och ovanligast är erfarenheten bland de deltidsarbetslösa.

Undersökningen innehöll också frågor om hur man tror att andra människor som inte har egna erfarenheter av att vara arbetslösa ser på dem som är arbetslösa. I tabell 11 redovisas svaren på dessa frågeställningar.

Tabell 11 Hur man som arbetslös tror att andra ser på den arbetslöse³⁹

..att man i allmänhet betraktar den arbetslöse...	Arbetslös - heltid		
	Kvinna	Man	Totalt
	%	%	%
som lat	61	52	57
som det är synd om	63	52	60
som utnyttjar systemet	59	53	57
som saknar framåtanda	67	61	63
som har drabbats av otur	59	53	58
som har sig själv att skylla	31	30	30
som blivit orättvist behandlad	27	26	27
som har alkohol- eller drogproblem	16	21	17
som utan egen skuld hamnat i en svår situation	61	63	62
som har blivit ett offer för samhällsutvecklingen	83	79	82
som har haft en svår barndom, ekonomiskt eller socialt	9	9	9

Det framgår ur tabellen att det är vanligast att man tror att andra uppfattar den arbetslöse som ett offer för samhällsutvecklingen som utan egen skuld hamnat i en svår situation. Men det är å andra sidan också vanligt att man tror att den arbetslöse i allmänhet betraktas som en som är lat, saknar framåtanda och utnyttjar systemet.

Det finns en relativt stor samstämmighet mellan dem som är arbetslösa på heltid och deltidsarbetslösa om hur man tror att andra människor som inte själv har erfarenheter av arbetslöshet betraktar den arbetslöse. Men deltidsarbetslösa kvinnor avviker i tre fall - de tror i högre utsträckning än övriga att andra uppfattar den arbetslöse som en person som det

är synd om, som drabbats av otur och som blivit ett offer för samhällsutvecklingen.

Det är dock få som tror att andra betraktar den arbetslöse som en människa med drogproblem eller en som har haft en svår barndom, ekonomiskt eller socialt.

4.3 Den hälsomässiga situationen

4.3.1 Ekonomisk påfrestning/stress och ohälsa

För många människor är det psykiskt påfrestande att ständigt grubbla över sin ekonomiska situation, att inte ha ekonomiska resurser att klara av de löpande vardagliga utgifterna, att utsättas för skamgörande upplevelser och att brottas med personliga och ekonomiska problem som är orsakade av arbetslösheten. Att ständigt leva under sådana förhållanden kan framkalla stress.

Stress är ett uttryck för ett beredskapstillstånd hos människan, som framkallas av yttre påverkan (stimuli) och kan vara något som är positivt eller negativt för individen. När hon utsätts för stress aktiveras nervsystemet och produktionen av s.k. stresshormoner (t.ex. adrenal, noradrenalin, kolestrol) ökar i blodet. Stress påverkar både kropp och psyke. Om kroppens produktion av stresshormoner är konstant hög, dvs. om människan utsätts för påfrestningar under en längre tid kan effekterna manifesteras i psykosomatiska besvär. De vanligaste besvären är huvudvärk, trötthetskänsla, sömnsvårigheter, oro, magvärk, muskelspänningar och nedsatt motståndskraft mot infektionssjukdomar.

En hotfull situation kan framkalla stress. Arbetslöshet upplevs ofta av de drabbade som något hotfullt. I vårt vardagsspråk uppfattas stress för det mesta som något negativt och det är alltså den betydelsen som vi här lägger i begreppet. Alla människor behöver ett visst mått av ekonomisk trygghet

och möjlighet till framförhållning. Om denna grundtrygghet går förlorad blir individen sårbar och utsätts för skadlig stress. För de allra flesta långtidsarbetslösa innebär arbetslöshet ett ständigt krav att hitta ett nytt arbetet, men när förhållandena är sådana att det inte finns något jobb att få uppstår stress - situationen blir svår att hantera. Krav blir hanterbara om individen har en grundtrygghet att agera utifrån och om han har kontroll i och över situationen som han befinner sig i. Detta saknar ofta många arbetslösa, därför blir situationen hotfull och stressande.

En del forskningsresultat visar att i arbetslöshetens spår kan olika besvär uppkomma som t.ex. huvudvärk, magbesvär, sömnbesvär och nedstämdhet.⁴⁰ Man kan förvänta sig att ju svårare den ekonomiska situationen är under arbetslöshet desto allvarligare blir de hälsomässiga följderna.⁴¹

4.3.2 Hur arbetslösa upplever sin hälsa

Det finns klarlagda samband mellan arbetslöshet och risk för ohälsa. Den höga arbetslöshet som vi har i dag utgör en allvarlig hälsorisk för de människor som är drabbade. De hälsomässiga konsekvenserna av arbetslösheten har i hög grad samband med ekonomisk stress och upplevelse av skam och utanförskap.⁴²

I tabell 12 redovisas förekomst av olika besvär bland deltagarna i undersökningsgruppen under den senaste tre månaders perioden. Besvären har uppträtt i stort sett varje dag eller minst några gånger i veckan.

Vi kan se att utbredningen av magbesvär är störst bland dem som har så ansträngd ekonomi att de tvingats ansöka om socialbidrag (34 procent) och den är minst bland de som är deltidsarbetslösa (11 procent), dvs har ett arbete och inkomst om än bara på deltid.

Tabell 12 Upplevda besvär under de senaste tre månaderna - i procent

	Magont/ -besvär	Huvud- värk	Sömn- problem	Ned- stämd het	Nervo- sitet /oro	Svårt att koppla av	Värk i skuldror, nacke o axlar
	%	%	%	%	%	%	%
Kön							
Kvinna	23	26	30	35	32	31	35
Man	20	18	29	26	27	29	22
Ålder							
20-29 år	14	25	25	38	31	40	18
30-39 år	20	22	20	31	26	29	24
40-49 år	29	24	32	35	36	32	32
50-54 år	26	30	43	44	41	39	41
55-65 år	16	18	28	21	22	22	30
Familjetyp							
Sambo u barn	22	20	29	29	28	27	30
Sambo m barn	17	24	27	30	29	30	26
Ensam u barn	26	26	36	40	35	38	36
Ensam m barn	25	26	29	36	30	33	33
Typ av arbetslöshet							
Öppet arb.lös	22	23	29	32	30	30	30
I åtgärd	22	22	33	30	30	29	31
Arbetslös på hel-/deltid							
Heltid	23	24	31	35	32	33	31
Deltid	11	16	20	16	17	15	23
Arbetslöshetstidens längd							
1-12 mån	17	18	25	27	23	27	24
13-24 mån	24	21	21	33	34	27	31
25-36 mån	22	26	39	36	36	35	33
37 mån -	23	25	33	33	31	32	32
Socialbidrag							
Har sökt socbi	34	30	44	53	53	49	30

23 procent uppger att de har huvudvärk i stort sett dagligen eller flera gånger i veckan. Huvudvärk är vanligare bland kvinnor än män och vanligare för dem som har varit arbetslösa längre än de som har en kortare tids arbetslöshet. Den högsta förekomsten av huvudvärk finns bland socialbidrags-sökanden.

Sömnpblem är vanligt förekommande i stora grupper av befolkningen och besvären har ökat under senare år. I undersökningsgruppen är det 30 procent som uppger att de har besvär med sömnen. Allra störst problem har de som ansökt om socialbidrag, vilket sannolikt kan hänga samman med deras ekonomiska utsatthet. Utbredningen av sömnpblem bland personer i arbetsmarknadsåtgärder och bland dem som varit arbetslösa i mer än två år är högre än genomsnittet i undersökningsgruppen.

32 procent besväras av nedstämdhet. Kvinnor besvärs i högre utsträckning än män, medan personer som var deltidsarbetslösa besväras i liten utsträckning. Personer som ansökt om socialbidrag är mest drabbade av nedstämdhetskänsla (53 procent).

I en studie från Socialstyrelsen framkom att besvär som ångslan, oro och ångest har ökat under 90-talet. Sådana besvär är vanligare bland män som haft ekonomiska problem än de som inte haft några. Bland svenska kvinnor ökade andelen som upplevde oro från 16 till 19 procent.⁴³ Inom tjänstemannagrupperna rapporterades att bland kvinnorna var det 15-18 procent som känt oro och bland männen var det 10-12 procent. I undersökningsgruppen är förekomsten av oro högre. 32 procent av kvinnorna och 27 procent av männen uppger att de i stort sett dagligen eller några gånger i veckan besväras av nervositet och oro. Andelen är mycket hög bland dem som ansökt om socialbidrag - 53 procent.

30 procent av deltagarna uppger att de har svårt att koppla av. Yngre mer än äldre och heltidsarbetslösa mer än deltidsarbetslösa. Svårast att koppla av har de personer som även ansökt om socialbidrag - i den gruppen var det 49 procent som svarade att de hade svårt att koppla av.

Kvinnor är i större utsträckning än män drabbade av värk i skuldror, nacke och axlar - 35 respektive 22 procent.

4.3.3 Jämförelse av självskattad hälsa i några olika grupper

I tabellerna 13 och 14 jämförs deltagarna i denna undersökning med andra arbetslösa i några studier som utförts i Värmland under 90-talet och med en undersökning som genomförts i 14 kommuner i Skåne.

I SIF-studien och i "Skåne-studien" finns flest långtidsarbetslösa. Dessutom finns det en högre andel socialbidragssökande och är invandrare än i de övriga grupperna. Detta kan sannolikt ha betydelse för att nedstämdhet och nervositet/ oro är betydligt mera utbredd än i de jämförande grupperna. Förekomsten av dessa besvär är t.ex. fyra gånger vanligare än i gruppen vårdpersonal som har arbete.

Vi ser också att kvinnor som har arbete förefaller må avsevärt bättre än sina arbetslösa medsyster. Förekomst av besvär är genomgående betydligt mindre frekvent i denna grupp än i de övriga grupperna i tabellen.

Tabell 13 Jämförelse mellan kvinnor avseende hälsa

	studien utfördes	Mag- besvär	Huvud- värk	Sömn- besvär	Ned- stämd.	Nervo- sitet/oro
Kvinnor		%	%	%	%	%
Arbetslösa SIF-medlemmar avd 3 (n= 338) ⁴⁴	År 1997	26	28	32	40	35
Skåne-studien huvudsakligen LO-anslutna (n=608)	År 1996	33	45	37	40	45
Unga arbetslösa kvinnor i Värmland (n=249)	År 1994	21	25	15	29	21
Uppsagda från vården i Karlstad (n=505)	År 1993	30	24	25	18	25
Ej arbetslösa inom vården i Karlstad (n=428)	År 1993	9	14	12	11	7

I tabell 14 är det inte möjligt att som i tabell 13 kunna jämföra med personer som har arbete p.g.a. avsaknaden av relevant referensmaterial. Det framgår av tabell 14 att resul-

tatet i den pågående SIF-studien och från ”Skånestudien” avviker kraftigt från de övriga två undersökningarna. Detta kan ha sin förklaring i att det finns flest långtidsarbetslösa i dessa två studier och i ”Skåne-studien” finns en viss överrepresentation av invandrare. Förekomsten av besvär är liten i gruppen unga arbetslösa män i Värmland.

Tabell 14 Jämförelse mellan män avseende hälsa

	tudien utfördes	Mag- besvär %	Huvud- värk %	Sömn- besvär %	Ned- stämdhet %	Nervo- sitet/oro %
Män						
Arbetslösa SIF-medlemmar avd 3 (n= 225) ⁴⁵	År 1997	20	19	31	27	29
Skåne-studien huvudsakligen LO-anslutna (n=623)	År 1996	24	28	40	36	41
Unga arbetslösa män i Värmland (n=253)	År 1994	8	8	21	19	18
Uppsagda jämvärksarbetare i Hagfors (n=137)	År 1992	15	12	15	23	28

4.3.4 Förändringar i undersökningsgruppens hälsobeteende

I tabell 15 redovisas hur man beskrivit förändringar i visst hälsorelaterat beteende. I en del fall har arbetslösheten inneburit förbättrade hälsovanor och bättre psykiskt välbefinnande. I andra fall har arbetslösheten lett till försämringar.

Av tabellen framgår att en majoritet av deltagarna i undersökningsgruppen ser mörkare på sin tillvaro som följd av att de blivit arbetslösa. Ensamstående med barn och personer som sökt socialbidrag ser mörkare på tillvaron än de flesta andra grupper.

Förbättrat psykiskt välbefinnande har rapporterats av ca 10 procent, medan 43 procent svarar att deras psykiska välbefinnande har försämrats. Bland personer som sökt socialbidrag

är det hela 64 procent som anger att deras psykiska hälsa försämrats p.g.a. arbetslösheten.

Tabell 15 Förändring i välbefinnande och livsstil

	Förändr. i synen på tillvaron		Förändr. i psykiskt välbefinnande		Förändr. i det dagliga humöret		Förändr. i tobakskonsumtionen		Förändr. i alkoholkonsum.	
	Ljus	Mörk	Bättre	Sämre	Glad	Ledsen	Ökat	Minsk	Ökat	Minsk
	%		%		%		%		%	
Kön										
Kvinna	5	60	9	43	7	45	16	11	3	7
Man	5	62	10	42	6	37	14	11	12	15
Ålder										
20-29 år	7	63	10	42	5	42	17	4	7	10
30-39 år	3	53	7	43	7	42	12	12	5	5
40-49 år	6	67	8	57	7	51	22	11	8	10
50-54 år	3	74	3	53	3	56	16	15	6	12
55-65 år	5	52	13	27	8	27	11	11	6	12
Familjetyp										
Sambo u barn	5	57	10	35	6	36	12	12	4	10
Sambo m barn	5	62	8	51	8	48	14	10	6	8
Ensam u barn	3	64	9	44	5	38	21	10	11	13
Ensam m barn	6	67	10	50	6	58	18	14	4	10
Typ av arbetslöshet										
Öppet arb.lös	5	60	9	44	5	42	16	11	6	11
I åtgärd	5	63	9	41	9	42	10	11	7	8
Arbetslös hel-/deltid										
Heltid	4	64	9	46	7	44	16	11	7	11
Deltid	6	43	11	28	6	29	7	9	3	6
Arbetslöshets-tidens längd										
1-12 mån	5	51	9	34	8	34	15	6	4	8
13-24 mån	9	59	14	44	9	43	18	14	6	13
25-36 mån	1	65	5	47	1	43	21	5	7	10
37 mån -	4	65	8	46	6	45	12	15	7	10
Socialbidrag										
Sökt social bidrag	6	67	7	64	4	61	30	11	12	9
Totalt	5	60	9	43	6	42	11	15	10	6

42 procent uppger att deras dagliga humör förändrats så att de känner sig mer ledsna. Denna känsla är mest utbredd bland ensamstående med barn och personer som sökt socialbidrag.

Tobaksvanorna har förändrats så att 11 procent röker mera, medan 15 procent minskat sin tobakskonsumtion. Tobakskonsumtionen har ökat mest bland socialbidragssökande (30 procent) och minskat mest bland dem med över tre års arbetslöshet. 10 procent i undersökningsgruppen anger att de ökat sin alkoholkonsumtion och 6 procent har minskat den. Män har minskat sitt drickande något mer än kvinnor.

4.4 Behov av råd, stöd eller hjälp

Deltagarna blev även tillfrågade om de ansåg att de var i behov av råd, stöd eller hjälp för att underlätta sin situation framöver. I tabell 17 redovisas andelen som uttryckt att man är i *mycket stort behov eller ganska stort behov* av råd, stöd eller hjälp med att söka arbete, finna lämplig utbildning, att komma tillrätta med sin ekonomi och/eller med att komma i psykisk balans igen.

Av tabellen framgår att 38 procent är i mycket stort eller ganska stort behov av att få hjälp med att söka arbete. Kvinnor redovisar något större behov av hjälp än män. Allra störst behov har ensamstående med barn och personer som sökt socialbidrag, 50 respektive 52 procent.

30 procent av deltagarna svarar att de är i behov av råd, stöd eller hjälp med att finna en lämplig utbildning. Störst behov har personer som sökt socialbidrag och ensamstående med barn. Kvinnor har större behov av detta än män.

Tabell 17 Andel som är i behov av råd, stöd och hjälp

Behov av råd, stöd eller hjälp ...	med att söka arbete	med att finna lämplig utbildning	med att komma tillrätta med ekonomin	med att komma i psykisk balans
	%	%	%	%
Kön				
Kvinna	39	35	22	24
Man	35	22	23	20
Ålder				
20-29 år	44	28	32	18
30-39 år	32	39	17	23
40-49 år	44	40	30	28
50-54 år	48	31	28	32
55-65 år	28	16	13	13
Familjetyp				
Gift/sambo u barn	33	23	14	19
Gift/sambo m barn	38	35	23	21
Ensamst. u barn	46	38	32	30
Ensamst. m barn	50	40	38	28
Typ av arbetslöshet				
Öppet arbetslös	39	32	22	22
I åtgärd	35	28	21	25
Arbetslös på hel-/deltid				
Heltid	39	32	25	25
Deltid	29	23	8	8
Arbetslöshetstidens längd				
1-12 mån	32	31	20	15
13-24 mån	35	28	21	25
25-36 mån	43	30	23	21
37 mån -	40	31	23	26
Socialbidrag				
Har sökt socialbidrag	52	44	57	43
Totalt	38	30	22	22

Drygt en femtedel uttrycker att de har behov av råd, stöd eller hjälp med att komma tillrätta med sin ekonomi. Det är ingen skillnad mellan kvinnor och män i detta avseende, men yngre har större behov än äldre. Allra störst behov av råd,

stöd eller hjälp redovisar de hushåll som ansökt om socialbidrag och ensamstående med barn, 57 respektive 38 procent.

22 procent anger att de är i behov av råd, stöd eller hjälp med att komma i psykisk balans igen. Kvinnor uppger detta i något större utsträckning än män och allra störst behov av råd, stöd eller hjälp med att komma i psykisk balans igen har de som ansökt om socialbidrag - 43 procent.

I tabell 18 nedan redovisas av *vem* som man framöver tror att man kommer att vara i *mycket stort eller ganska stort* behov av rådgivning, stöd eller hjälp.

Tabell 18 Andel som angivit behov av rådgivning, stöd eller hjälp

	Behov av rådgivning, stöd eller hjälp från...		
	Totalt	Kvinna	Man
	%	%	%
...arbetsförmedlingen	54	57	50
...släkt och vänner	46	51	36
...fackföreningen	40	42	35
...hälso- och sjukvården	20	20	19
...försäkringskassan	19	18	20
...banken	16	12	21
...sociala myndigheter	10	9	10
...budget- och konsumentrådgivare	9	8	10
...kyrkan	3	3	2

Av tabellen framgår att det är i första hand från arbetsförmedlingen som man är i behov av hjälp, i andra hand från släkt och vänner samt i tredje hand från facket. Kvinnor uttrycker i högre grad än män att de är i behov av rådgivning, stöd eller hjälp, med undantag av bankkontakter. 68 procent av dem som sökt socialhjälp uppger att de framöver kommer att vara i mycket stort eller ganska stort behov av hjälp från släkt och vänner, 38 procent bedömer att de kommer att vara i behov av hjälp från sjukvården och 32 procent av försäkringskassan.

4.5 Förtroende för samhällsinstitutioner

Under 90-talet har förändringar ägt rum som förmodligen har påverkat människors förtroende för olika samhälleliga institutioner. Regering och riksdag har fattat beslut som påverkat utsatta grupper, försäkringskassan och arbetsförmedlingarna har omdefinierat vilka som är att betrakta som sjuka eller som ska stå till arbetsmarknadens förfogande och arbetslösa har påverkats av förändringar i socialförsäkringssystemen etc. Vi frågade deltagarna i undersökningen om vilket förtroende som de känner för olika samhällsinstitutioner.

I tabell 19 rangordnas de olika institutioner efter grad av förtroende som uttalats av deltagarna i undersökningen. Det är endast för polisen och fackföreningen som en majoritet uttrycker ett mycket stort eller ganska stort förtroende. Kvinnor har något högre förtroende för polisen än män. Nästan hälften uttrycker förtroende för försäkringskassan och för radio/TV.

Tabell 19 Förtroende för olika samhällsinstitutioner

	Känner mycket stort eller ganska stort förtroende för...		
	Totalt	Kvinna	Man
	%	%	%
polisen	61	63	58
fackföreningen	53	52	54
försäkringskassan	48	45	52
radio/TV	48	48	47
försvaret	44	41	50
dagstidningarna	40	40	39
rättsväsendet	39	38	40
svenska kyrkan	37	38	36
arbetsförmedlingen	36	34	39
socialtjänsten	17	16	19
det sociala välfärdssystemet	15	13	20
riksdagen	15	12	21
regeringen	12	10	16

Allra lägst förtroende redovisas för regeringen, riksdagen, det sociala välfärdssystemet och socialtjänsten. Kvinnor redovisar genomgående ett lägre förtroende än männen för dessa institutioner.

4.6 Om framtiden

4.6.1 Upplever oro inför den närmaste framtiden

Av tabell 20 framgår att de arbetslösa i undersökningen oroar sig för framtiden. En majoritet av deltagarna i undersökningen är *mycket orolig eller ganska orolig* för att inom det närmaste året få svårigheter att få ekonomin att gå ihop. En stor andel, tre fjärdedelar, av ensamstående med barn och personer som sökt socialbidrag är mycket eller ganska oroliga för detta.

32 procent uppger att de är oroliga för att bli tvungna att flytta. Mest oroliga är de som sökt socialbidrag, de ensamstående med och utan barn, samt personer i ålderskategorierna 40-54 år.

En tredjedel svarar att de är oroliga för att deras livslust skall försämrans. Personer i ålderskategorierna 40-54 år och de som sökt socialbidrag är mest oroliga. 42 procent ger uttryck för oro att inte kunna bygga upp en bra tillvaro för sig och sin familj. Inom ålderskategorierna är det de yngre och medelålders som är mest oroliga, minst oroliga var de i äldsta åldersgruppen. Allra mest utbredd var oron inom grupperna ensamstående med och utan barn samt de personer som ansökt om socialbidrag.

En tredjedel av deltagarna uppger att de är mycket oroliga eller ganska oroliga för att förlora sitt självförtroende. Kvinnor är oroligare än män och inom ålderskategorierna är det personer mellan 40-54 år som är mest oroliga. 56 procent av

Tabell 20 Andel som är oroliga att drabbas av försämringar inom det närmaste året.

	Mycket orolig eller ganska orolig att inom ett år drabbas av						
	att få svårigheter med ekonomin	att man måste flytta från sin bostad	att livslusten försämras	att få svårigheter att bygga upp en bra tillvaro	att förlora självförtroendet	att drabbas av dålig fysisk hälsa	att drabbas av dålig psykisk hälsa
	%	%	%	%	%	%	%
Kön							
Kvinna	56	33	35	43	37	37	32
Man	50	30	31	41	26	30	28
Ålder							
20-29 år	70	25	32	52	35	27	32
30-39 år	58	32	30	42	31	26	32
40-49 år	66	42	42	51	43	42	38
50-54 år	59	36	43	52	42	46	40
55-65 år	36	24	26	29	23	29	19
Familjetyp							
Sambo u barn	40	24	29	33	32	32	27
Sambo m barn	62	32	33	43	33	34	33
Ensam u barn	63	40	41	55	34	40	34
Ensam m barn	75	46	38	58	38	36	33
Typ av arbetslöshet							
Öppet arb.lös	53	32	34	44	33	34	31
I åtgärd	57	32	33	41	34	36	32
Arbetslös hel-/deltid							
Heltid	57	34	37	46	35	37	34
Deltid	37	23	19	25	22	25	16
Arbetslöshetstidens längd							
1-12 mån	47	22	28	33	20	21	22
13-24 mån	57	34	32	40	35	34	33
25-36 mån	62	31	35	47	35	36	30
37 mån -	53	36	37	47	39	42	34
Socialbidrag							
Sökt socialbidrag	76	50	53	68	56	44	51
Totalt	54	32	34	42	33	34	31

de som sökt socialbidrag uppger att de känner oro för att förlora sitt självförtroende. Ungefär en tredjedel av undersökningsdeltagarna uppger att de är mycket eller ganska oroliga för att drabbas av fysisk eller psykisk ohälsa inom det närmaste året. Kvinnor är mer orolig både för sin fysiska och psykiska hälsa än män. Inom ålderskategorierna är det personer mellan 40-54 år som är mest oroliga. Gruppen som sökt socialbidrag är mer oroliga för sin hälsa än övriga.

4.6.2 Förhoppningar om att få jobb inom ett år och framtidssyn

I tabell 21 redovisas deltagarnas syn på möjligheterna att få ett arbete inom ett år och om de har en optimistisk eller pessimistisk syn på framtiden. Av tabellen framgår att 26 procent av deltagarna hyser *mycket stora eller ganska stora förhoppningar* om att ha fått ett arbete inom ett år. Den största andelen finns i åldern 20-39 år, bland dem som har den kortaste arbetslöshetsperioden (högst ett år) och det är fler män än kvinnor.

Över hälften ger uttryck för *ganska små eller mycket små förhoppningar* att ha fått ett arbete inom ett år. Utbredningen är störst bland kvinnor, personer över 50 år, gifta/sambo utan barn, bland dem som varit arbetslösa mer än två år och bland socialbidragssökande.

Det är fler som svarade att de ser *mycket optimistiskt eller ganska optimistiskt* (37 procent) på sin framtid än som svarade att de ser *ganska eller mycket pessimistiskt* på sin framtid (28 procent). Kvinnor och män är i stort sett lika optimistiska. Optimismen är mest utbredd bland de yngre (20-39 år) och bland dem som varit arbetslösa högst ett år.

Bland dem som uppger att de ser pessimistiskt på framtiden är det ingen skillnad mellan kvinnor och män och pessimismen är mest utbredd bland personer med längre arbetslös-

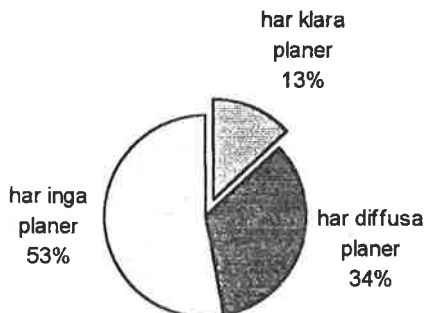
het (mer än två år), som var i åldern över 50 år och bland dem som sökt socialbidrag.

Tabell 21 Förhoppningar att få arbete och framtidstro.

	Förhoppningar att få ett arbete inom ett år		Hur man ser på sin framtid	
	Stora	Små	Optimistiskt	Pessimistiskt
	%	%	%	%
Kön				
Kvinna	25	53	36	27
Man	29	49	37	28
Ålder				
20-29 år	53	22	63	12
30-39 år	48	25	51	20
40-49 år	29	39	30	30
50-54 år	16	62	23	42
55-65 år	11	76	35	28
Familjetyp				
Gift/sambo u barn	19	61	37	28
Gift/sambo m barn	38	38	42	25
Ensamst. u barn	30	49	33	29
Ensamst. m barn	17	50	25	31
Typ av arbetslöshet				
Öppet arbetslös	24	53	34	29
I åtgärd	29	48	42	28
Arbetsl på hel-/deltid				
Heltid	25	52	32	31
Deltid	35	47	56	12
Arbetsl. tidens längd				
1-12 mån	46	26	50	15
13-24 mån	30	50	39	30
25-36 mån	22	56	27	37
37 mån -	14	65	31	32
Socialbidrag				
Sökt socialbidrag	24	57	33	43
Totalt	26	51	37	28

Vi ställde även en fråga om eventuella framtidsplaner vad gäller utbildning eller omskolning. I diagram fyra redovisas svaren på denna fråga.

Diagram 4 Andel som har planer på att påbörja en utbildning eller omskolning

Av diagrammet framgår att drygt hälften av undersökningens deltagare inte har några planer på att utbilda eller omskola sig, ca en tredjedel funderar på saken och 13 procent har klara planer. Män har i större utsträckning än kvinnor klara planer på utbildning eller omskolning, liksom personer i åldern 20-39 år. Högutbildade, dvs personer med eftergymnasial utbildning, redovisar i högre utsträckning än lågutbildade, dvs personer med enbart grundskola/folkskola, klara planer på utbildning eller omskolning. Personer med kortare arbetslöshetsperiod, högst 12 månader, svarar i högre utsträckning än övriga inom kategorin att de har klara planer på utbildning eller omskolning.

4.7 Fackligt och politisk intresse

4.7.1 Förändringar i fackligt och politiskt intresse och aktivitet

Möjligheter till inflytande på det samhälleliga skeendet bygger på att man besitter ett visst mått av politiska resurser. Inflytandet kan utövas t.ex. genom deltagande i facklig och politisk verksamhet på det lokala planet eller genom att delta i de allmänna valen och på så sätt indirekt vara med och påverka beslutsprocesser.

90 procent av deltagarna i undersökningen uppgav att de hade röstat i senaste valet, 8 procent hade avstått och 2 procent hade inte rösträtt. I Sverige är valdeltagande högt medan deltagande i organiserade aktiviteter lågt. I tabell 22 redovisas hur arbetslösheten påverkat förändringar i intresset för fackliga och politiska frågor, samt grad av facklig och politisk aktivitet.

Av tabellen framgår att 16 procent har redovisat att arbetslösheten har ökat deras intresse för fackliga frågor medan ungefär lika stor andel rapporterar ett minskat intresse. Avseende ökat intresse finns det inga skillnader mellan kvinnor och män, men det är emellertid en något större andel bland männen än kvinnorna som redovisar minskat intresse för fackliga frågor.

31 procent av deltagarna i undersökningen rapporterar att ökat intresse för politiska frågor och 9 procent svarade att arbetslösheten lett till minskat intresse. Det finns härvidlag ingen skillnad mellan kvinnor och män varken när det gäller ökat eller minskat intresse. Personer som varit arbetslösa mellan två och tre år redovisar högst andel bland dem som ökat sitt intresse för politiska frågor - 37 procent. Socialbidragssökanden tillhör dem som redovisar en hög andel med ökat intresse (29 procent), men är också den grupp som har

högst andel bland dem som rapporterar minskat intresse för politiska frågor p.g.a. arbetslösheten - 31 procent.

Tabell 22 Förändring i intresse för fackliga och politiska frågor

	Förändring i intresset för fackliga frågor		Förändring i intresset för politiska frågor		Förändringar i facklig aktivitet		Deltagit i fackligt möte senaste 12 mån.	Deltagit i politiskt möte senaste 12 mån.
	Mer	Mindre	Mer	Mindre	Mer	Mindre	%	%
Kön	%	%	%	%	%	%	%	%
Kvinna	16	12	30	9	9	6	36	10
Man	16	20	32	11	13	12	48	14
Ålder								
20-29 år	18	10	27	5	9	7	20	10
30-39 år	14	15	34	7	7	4	27	9
40-49 år	17	16	30	10	14	8	36	10
50-54 år	16	14	25	15	8	10	54	16
55-65 år	17	16	34	8	11	9	50	12
Familjetyper								
Sambo u barn	14	17	29	10	9	11	42	11
Sambo m barn	20	15	34	9	14	6	35	12
Ensam u barn	16	10	28	10	10	8	47	13
Ensam m barn	9	15	27	8	5	7	28	6
Typ av arbetslöshet								
Öppet arb.lös	16	16	29	10	10	9	50	12
I åtgärd	19	12	36	8	9	8	42	11
Arbetslös på hel-/deltid								
Heltid	17	16	32	10	11	9	40	13
Deltid	12	10	26	7	9	3	40	6
Arbetslöshets- tidens längd								
1-12 mån	14	9	25	5	3	6	25	6
13-24 mån	17	10	30	5	10	4	38	12
25-36 mån	18	19	37	10	15	8	53	10
37 mån -	17	20	32	13	12	12	45	15
Socialbidrag								
Har sökt socialbidrag	19	20	29	31	10	10	27	14
Totalt	16	15	31	9	10	8	40	12

Den fackliga aktiviteten tycks inte ha påverkas nämnvärt p.g.a. arbetslösheten. 10 procent uppger att de är mer fackligt aktiva medan 8 procent rapporterar en minskning i sin fackliga aktivitet. Män har både ökat och minskat sin fackliga akti-

vitet mer än kvinnor. Anslutning till denna fråga gavs möjlighet att kommentera sitt svar.

Motiveringen till ökad facklig aktivitet är att man vill bevara sina rättigheter, skaffa sig information, kunna påverka, träffa folk och att ge något tillbaka. T.ex.:

Att sätta sig mer in i A-kassereglerna och vad facket kan hjälpa till med.

Bevaka mina rättigheter.

Försöka påverka de arbets sökandes situation.

För att kunna påverka min och andras arbetslöshet till något positivt.

Att försöka hänga med i vad som beslutas i regeringen och arbetslöshets politiken.

Hålla mig informerad om vad som händer inom det fackliga för att ta till vara mina rättigheter.

Känt stöd av SIF, deltagit i vissa av SIFs aktiviteter för arbetslösa.

SIF i Helsingborg har gjort mycket för oss arbetslösa därför har jag blivit mer aktiv.

Upplever att facket för första gången utträttat något konkret för mig, har dessutom mer tid över för facklig aktivitet.

Skäl som man uppger för att man har minskat sin fackliga är att man inte längre har någon lokal arbetsplatsförankring längre, besviken på facket som gör för lite, går ej att påverka. T.ex.:

Har inte längre kontakt med min arbetsplats där jag var med i styrelsen.

Ingen klubb tillhörighet längre.

Meningslöst går ej att påverka.

Man känner sig inte engagerad för något man inte kan påverka.

Facket har agerat sig alldeles för lite för sina arbetslösa medlemmar.

Känslan av att facket inte bryr sig.

Blivit mycket besviken på facket på arbetsplatsen dom har ej ställt upp för sina medlemmar.

Pga att fackte liksom alla andra ej ser oss arbetslösa lika värdefulla som de arbetande, vi är en belastning.

Under de senaste tolv månader har 40 procent en eller flera gånger deltagit på ett fackligt möte. Män uppvisar avsevärt högre facklig aktivitet än kvinnor, 48 procent av männen mot 36 procent av kvinnorna har varit på ett fackligt möte det senaste året. Lägst facklig aktivitet uppvisar personer i åldern 20-29 år och högst andel uppvisar personer med en arbetslöshetstid mellan två och tre år.

Ungefär en tredjedel av deltagarna i undersökningen rapporterar att intresset för politiska frågor ökat betydligt under arbetslösheten. Detta tycks emellertid inte ha medfört en ökad aktivitet. 12 procent uppger att de en eller flera gånger under de senaste tolv månaderna deltagit i ett politiskt möte. Män uppger en högre andel aktivitet än kvinnor. Personer med minst tre års arbetslöshet och personer i åldern 50-54 år anger högst andel - 15 respektive 16 procent.

4.8 Synpunkter på vad facket borde göra

Sist i frågeformuläret ställdes två frågor till deltagarna i undersökningen: "Vad tycker Du att Din fackförening på kort sikt borde göra för att stödja medlemmar som blivit arbetslösa?" och "Vad tycker Du att Din fackförening konkret borde göra för att långsiktigt förbättra sysselsättningen i Sverige?"

1. En del framförde informationen till medlemmarna som en viktig fråga. Informationen kunde handla om många olika saker. Några exempel:

Ta tidigare kontakt med medlemmar (innan dom blir arbetslösa) och berätta om vad som kommer att hända och vilken hjälp man kan få.

Information om nya regler och rättigheter och skyldigheter, hjälp vid problem med arbetsförmedlingen, hjälp att förhindra utstämplingen.

Skicka information om hur länge man kan få a-kassa och hur man räknar ut det mer, samarbete med arbetsförmedlingen.

Obligatoriska träffar för respektive fack där alltså SIFare är för sig och HTFare för sig osv, man får senaste info från sitt fack och inte från af, och kan tillsammans diskutera problemen, facket måste aktivera den arbetslöse på ett närmare plan.

Stödja de arbetslösa bättre, mer information.

Stötta oss och hålla sig informerade inom de senaste förslagen och besluten från riksdagen, inte gissa utan veta, lite engagemang!

Informationen ut till de arbetslösa fungerar inte, de lokala kontoren vet ej vad som sker i Stockholm man får olika uppgifter.

Ägna mer tid åt den enskilde medlemmen (allmän information och stödåtgärder-fortlöpande kontakt så länge arbetslösheten består för den enskilde medlemmen, men ej i form av massbrev) ge korrekta uppgifter ang skyldigheter och rättigheter vid det tillfälle man blir arbetslös.

Att så snart ngn blir arbetslös hjälpa till att upprätta en handlings- och aktivitetsplan för tre månader framåt.

Ha lite fler informations träffar och berätta vilka möjligheter och skyldigheter man har som arbetslös.

Upplys om alla möjligheter det finns tex gå ut med information om det nya bidraget "särskilt utbildningsbidrag", all ny information om förändringar i systemet som regeringen beslutar, informera mer helt enkelt.

2. Kompetensutveckling och utbildningsfrågor framhålls av en del som mycket viktiga. Facket borde satsa mera på att olika kurser kommer till stånd. Några exempel:

Kompetensutveckling.

Ev. kunna assistera med någon form av utbildning även till personer som av en eller annan anledning sagt upp sig själva.

Jag är nöjd med SIF de anordnar kortare utbildningar som man som medlem kan delta i för egen billig peng.

Ordna studiecirklar.

Anordna fortbildning för medlemmarna inom sina yrkesinriktningar, dator utbildning, m.m. för att vi ska kunna hålla oss framme i utvecklingen även under arbetslöshet.

Datakurser, bygga ut språkkurserna, satsa på mer yrkesinriktade kurser istället för att bara måla bilder och fika.

Ordna olika billiga kurser inom data där man snabbt blir efter i utvecklingen när man ej jobbar, jag tycker att min fackförening är bra, de har en vi-grupp som ordnar div. resor och studiebesök.

Hjälp till ny utbildning så att man kan få jobb inom nya områden. Men gratis utbildning, jag vill inte dra på mig studieläskulder som dagens situation ser ut.

3. Främja sociala kontakter och aktivera de arbetslösa:

Aktivera medlemmar som ej går på olika aktiviteter kanske med enkäter först för sådana och informera individuellt om befintliga aktiviteter.

Personlig kontakt, kurs och annat som ökar samhörighet.

Fler aktivitetsgrupper för hjälp till uppeppning.

Då jag blev arbetslös tog jag kontakt med Vi-gruppen på min ort, detta gjorde att jag fick kontakt med personer i samma situation, denna typ av sammankomster är viktiga och bör få fortsatt stöd av fackföreningarna.

Fortsätta att aktivera för träffar och studier för ökat självförtroende:

Jag tror att det måste till ett frivilligt "tvång" så medlemmarna blir aktiverade i större utsträckning, som det är nu blir dom flesta passiva det ser man på sig själva, gemenskapen måste sträckas så att uppfattningen "dom och vi" försvinner.

Träffa sina arbetslösa medlemmar och hjälpa dem med råd och vägledning, med fortsatt bidrag kunna gå på olika utbildningar som kan hjälpa dom arbetslösa till att få ett arbete under tiden som man ändå bara stämplar, vidareutveckla sig.

Fortsätta sitt utomordentliga program och stöd till arbetslösa medlemmar, gäller avd 3 Helsingborg.

Genom att ringa och undra hur man mår eller uppmuntra att det kanske ordnar sig

vi-gruppen är bra inte minst den sociala biten, att träffa andra arbetslösa, bör ej ha sommar uppehåll!

Ordna sammankomster som t.ex Vi-grupper gör med utflykter och studiebesök även om den arbetslöse måste betala för resor mm, hålla föredrag mm.

Hålla kontakt med enskilda medlemmar per brev och tele, anordna regelbundna möten, arrangera kurser i språk eko-

nomi teknik o dyl, kontinuerligt informera om förändringar i a-kassan genom möten eller hemskick.

Att på något sätt avsätta pengar till att aktivera arbetslösa på dagtid och kurser är välkomna åtgärder.

Ta upp viktigare frågor om hur medlemmarna har det och följ upp det för att se om dom har det bra, om dom har fått jobb eller fortfarande är arbetslösa om dom har bostad, problem med alkohol eller andra onyttiga grejor.

Samla arbetslösa till meningsfull sysselsättning, utbildning, information vilket inte minst ger en social hjälp och minskar tristess och apati.

4. Det fanns även en hel del både positiva och negativa omdömen om hur facket arbetar för de arbetslösa och hur man tycker sig bli bemött. Några exempel:

Vänliga svar ger trygghet och stärker självförtroendet i tel och vid besök hos er, man vågar återkomma.

Att alla som man får kontakt med är lite mer positiva i rösten och inte låter så besvärade (gäller ej alla) det är väldigt viktigt att man får en liten uppmuntran att man ändå är värd något fast man är arbetslös.

Ta vänligare emot och ge klarare upplysningar.

Jag tycker att min fackförening har skött sig bra, uppsökande verksamhet och hjälp med kopiering, papper, kuvert och frimärken.

För det första borde de lära sig att bemöta arbetslösa med respekt, och inte vara nedvärderande redan vid telefonkontakt.

Man kan även ringa till facket och fråga lite olika saker som man undrar över, min kontaktperson är mycket trevlig och rar.

Tillhör SIF i HBG dom sköter sig mycket bra för oss arbetslösa:

Jag är helt nöjd med SIF:s utbud för arbetslösa medlemmar.

5. Det allra vanligast förekommande förslaget var att facket skulle verka för att pensionsåldern sänktes till 60 år. Några exempel:

Pensionär vid 60-års ålder för oss som är långtidsarbetslösa.

Vad gäller min ålderskategori anser jag att facket borde uppmuntra beslutet om en förtida pension för personer över 60 år.

Pensionering av oss över 60 år av arbetsmarknadsskäl.

Arbeta för att folk kan förtidspensioneras vid 60 år.

Arbeta för sänkt pensionsålder.

Inser att de framöver inte kommer att behövas fler folk i arbete, därför måste arbetstiden minskas eller pensionsåldern sänkas, jag föredrar en sänkning av pensionsåldern som kan göras temporär och frivillig och ändras om arbetsmarknaden ändras.

Medverka till frivillig pension vid 58 års ålder mot anställning av minst en yngre ersättare, medverka till pension vid 60 års ålder för den som varit arbetslös minst 3 år.

Att kvinnorna som önskar kan få pension vid 62 års ålder, så att ungdomarna kan komma in i arbetslivet.

Påverka regeringen så att alla som uppnått 60 år får gå i pension, så kan ungdomarna komma in i arbetslivet.

6. Det framkom en del synpunkter på hur arbetsförmedlingen fungerar och flera tyckte att facket antingen borde samarbeta mer med af, arbeta med egen förmedlingen, arbeta för att hyrförmedlingarna accepterades eller i varje fall utöva påtryckning på arbetsförmedlingen. Några exempel:

Aktivera de jobb klubbar som startas inom en del fack och att samverka med arbetsförmedlingen och företag i större utsträckning för att få fram nya jobb.

Stöd, hjälp framförallt med myndigheter och af, man kan ju tro att af är en myndighet med maktmissbruk. Mer samarbete med arbetsförmedlingen.

Öppna arbetsförmedling.

Vara mer aktiva i samråd med arbetsförmedlingen och ställa större krav på tjänstemännen på arbetsförmedlingen.

Troligtvis måste facken skapa egna arbetsförmedlingar, det är trots dom som finns ute på arbetsplatsen och ser när det dyker upp något arbetstillfälle och kan därmed agera snabbare än det nuvarande tunga systemet.

Fungera som arbetsförmedling, annonsera i dagstidningen om vilka resurser som finns.

De (facken) borde avlasta Arbetsförmedlingen det är så många som är besvikna på AF, om facken hade lite jobb att erbjuda till arbetslösa hade man kanske blivit mer intresserad av facken och vad de står för.

7. En del åsikter som framlades handlade om lönebildningsfrågor. Några exempel:

Lägre löner borde ge företagen råd att anställa fler.

Bl.a att sänka kravet på "lägsta lön" för att på så sätt kunna få ut fler ungdomar i arbete, arbetsgivaren måste tveka att betala ut en så hög lön till en ungdom som ej har arbetslivserfarenhet.

Frysa löneläget

Små löneökningar

Medverka till att vi får en stabil lönebildning som inte ger inflation

Hålla lägre lönekrav

Försök hålla priser och löner på så låg nivå att vi kan konkurrera med omvärlden, kortare arbetstid mot att det inte blir ngn lönehöjning, fler skulle då kunna få arbete.

Sänk lönen för höginkomsttagare

Införa lärlingslöner

Sluta kräva höjning av löner

Minska löneskillnaderna

8. Synpunkter på arbetsmarknadspolitiska åtgärder framfördes också. T.ex. att ALU, API, OTA borde slopas och ersättas med riktiga jobb. Några exempel:

Se till att vi kommer ut i arbetslivet så snart som möjligt och ej köra med alu-projekt, jag arbetar hellre med en ersättning på 90% på ett företag än nuvarande 75% a-kassa och känner av min betydelse i samhället.

Kräva stopp för stat, kommun och landsting att utnyttja alu och ota för ordinarie arbetsuppgifter.

Motarbeta alla dåraktiga förslag liknande ota och alu, ota och alu är oftast riktiga arbete i praktiken, billig arbetskraft.

Se till att det inte finns så mycket dold arbetslöshet i form av alu och api man får oftast inget arbete efter sådant som ju egentligen är meningen.

Stoppa all gratis arbetskraft som UPI, ALU mm om detta inte knyts till tillsvidareanställning efter aktuell period av den drabbade (osund arbetsmarknad). Kolla oseriösa företags ekonomi och utnyttjande av arbetskraft bättre, leder ej till arbete.

9. Den allmänna debatten i Sverige om arbetstidsförkortning återspeglade sig i svaren. Många var av den åsikten att arbetstidsförkortningen skulle ge fler jobb särskilt i kombination med t.ex frysta löner eller minskat övertidsuttag. Några exempel:

Aktivt genom annonser etc + lobbying, kräv sysselsättning åt alla, motarbeta all form av övertid, tvinga fram kortare arbetstid för alla, arbeta för 3-års tvingande föräldraledighet (med a-kassa) per barn så kan andra galanta tanter få jobb.

6-tim arbetsdag=fler arbetstillfällen, 12-tim produktion på företagen=högre produktivitet, lägre kostnader=lägre priser, små löneförhöjningar=större konkurrens mot andra länder=högre produktion=fler jobb.

Vara restriktiva med att godkänna övertid, arbeta för kortare arbetstid.

Verka för arbetstidsförkortning.

Förbjud all övertid.

Arbeta för att få kortare arbetstid så det blev fler arbeten.

Dela på jobben, arbetstidsförkortning.

Verka för kortare arbetstid så att fler kan få jobba, jobba för att övertidstimmarna ska sänkas till färre timmar och att företagen måste söka dispens vid övertid redan vid ca 100 timmar.

Stoppa övertiden, 6-timmars arbetsdag.

Bl.a att sänka kravet på "lägsta lön" för att på så sätt kunna få ut fler ungdomar i arbete, arbetsgivaren måste tveka att betala ut en så hög lön till en ungdom som ej har arbetslivserfarenhet.

Stoppa all övertidsarbete sänka arbetstiden så vi på ett rättvist sätt kan fördela mellan de som har arbete och de som inte har.

Se till att den stora övertiden på företagen skärs ner, då kanske vi arbetslösa kan komma till tals, dom (facket) har pratat mycket om detta men ingenting har gjorts.

Kortare arbetstid och mindre övertid (måste nog vara flexibelt) Sverige har bland de längsta arbetstiderna i Europa.

10. En del framförde önskemål om att facket borde hjälpa till med att starta eget och att facket borde stödja och samarbeta med småföretag. Några exempel:

Se till att småföretagande underlättas.

För långt avstånd mellan facket och småföretagen detta är A och O.

Förbättra villkoren för små företagarna, så att de vågar ha råd att anställa fler.

Medverka till sådant som underlättar för småföretagarna.

Mer stöd och utbildning i starta eget.

Arbeta för att få till stånd annan politik när det gäller småföretagande och privatföretagande överhuvudtaget i Sverige.

Förlänga starta eget bidrag till ett år för alla, man som kvinna.

Det ser ut som om många skulle vilja starta eget men inte vågar p.g.a. att man inte får ut så mycket pengar per satsat kapital.

Bl.a stöd till start av nya företag i form av kunskapsförmedling mellan medlemmar.

Ta vara på idéer från de arbetslösa låt en starta eget och få hjälp, ev. en studiegrupp med rätt mix (inom facket) dvs arbetslösa, när företaget växer kan arbetslösa från gruppen gå över till företaget på så vis kan vi skapa våra egna jobb.

Öka lobby-verksamheten för att sänka skattetrycket och få igång fler småföretagare, tillåt lärlingar inom industrin igen.

11. Det fördes fram olika förslag som handlade om att facket skulle söka påverka regering och andra viktiga beslutsfattare. Några exempel:

Göra påtryckningar på regering och riksdag så att de ej gör fler försämringar, utan tvärtom, så att alla vi arbetslösa kan

få leva ett normalt liv utan att behöva oroa oss för att vi ska få mat för dagen och kan bo kvar i våra hem.

Att man påverkar politikerna så att de inte tar bort den enda dåliga fallskärm som vanliga arbetande människor har, dvs ingen bortre parantes, prova okonventionella lösningar, att man utnyttjar sina kontakter med arbetsgivare.

Ställa sig bakom olika protestaktioner, aktiviteter för arbetslösa.

uppsökande verksamhet hos arbetsgivare

Få regeringen att inse att arbetsmarknadspolitiska åtgärder bara gör det svårare att få riktiga jobb, företagen utnyttjar dessa tjänster något oerhört mycket, jag menar att vanliga provanställningar är ett minne blott.

Facket kan påverka regeringen att satsa på arbetslösa medelålders inte bara ungdomar att påverka företagen, vill någon ta sabbatsår så kan arbetslösa gå in och jobba, småbarnsföräldrar vill kanske vara ledigare längre.

Att facket ställer krav på regeringen att företag inte ska få bidrag och stöd om de inte anställer, det kan inte vara riktigt att det är som det är idag, företagen vill bara tjäna pengar.

Mycket tuffare attityd mot och i vårt politiska system, försöka få igång en dialog med arbetsgivarsidan om nya grepp om avtal och arbetstider.

Påverka de styrande att skaffa fram nya jobb, idag gör de styrande tvärtom och skyller på stadsskulden mm och ökar sina löner.

Öka trycket på regeringen och samtliga partier, för att skapa politiska förutsättningar för ett gynnsammare företagsklimat i landet, som i sin tur skapar flera nya arbetsplatser, utbildning, lärlingssystem för ungdomar.

Sätta hårdare press på regeringen och politiker så att vi får igång tex byggnationen, det ges ju jobb för andra brancher

också, alla behöver jobb och speciellt ungdomarna, hade dom styrande lyssnat på folket hade allt ordnat sig.

Övertala resp. arbetsgivare att anställa arbetslösa personer som söker arbete istället för personer som redan har ett arbete, långtidsarbetslösa kommer överhuvudtaget aldrig ifråga vid anställning.

5. AVSLUTNING

5.1 Sammanfattning

Den ekonomiska nedgång som drabbade Sverige i början av 90-talet har lett till en omfattande och långvarig arbetslöshet. Den nya arbetslösheten har andra särdrag än tidigare arbetslöshetsperioder. Den ligger kvar på en hög nivå och allt fler människor blir långvarigt arbetslösa. I långtidsarbetslöshetens spår följer ökad ojämlikhet i hälsa och ekonomiskt oberoende. M.a.o. den nya arbetslösheten har blivit en viktig och brännande välfärdsfråga.

De privatanställda tjänstemännen har i betydligt högre utsträckning än vid tidage lågkonjunkturer tidigare drabbats av arbetslöshet. Dessutom har införandet av ny teknik och rationaliseringar bidragit till att många arbetstillfällen helt försvunnit. De grupper inom tjänstemannakåren som drabbats hårdast av den nya arbetslösheten är kvinnor med kortare utbildning och personer över 50 år.

I denna studie har vi undersökt hur den nya arbetslösheten konkret har drabbat de arbetslösa medlemmarna inom SIFs avdelning 3, nordvästra Skåne. Undersökningen har utförts med hjälp av ett omfattande frågeformulär, som under våren sändes ut till samtliga arbetslösa medlemmar. Svarsfrekvensen var mycket god, 73 procent av de som vid undersökningstillfället var arbetslösa har besvarat frågorna.

5.1.1 Försämrad privatekonomi - ett hot mot tryggheten.

Arbetslösheten har lett till en försämrad privatekonomi bland åtskilliga av avdelningens medlemmar. Den grupp som drabbats hårdast är ensamstående med barn och de redan lågavlönade, särskilt där båda parterna var arbetslösa. De människor som tidigare levt på marginalerna har i en del fall tvingats söka socialbidrag för hjälp sin försörjning. De långtidsarbets-

lösa har också drabbats av försämringarna inom socialförsäkringssystemet, som ledde till nedskärningar i sjukpenning, föräldrapenning, barnbidrag, bostadsbidrag och ökade egenavgifter.

Undersökningen visade att ungefär 25 procent ansåg att de levde på en sådan låg ekonomisk nivå att de borde vara berättigade till socialbidrag. Under sin arbetslöshetsperiod var det 10 procent som ansökte om socialbidrag för hjälp till sin försörjning. Nästintill lika många (9 procent) har tvingats pantsätta ägodelar och ännu fler har måst sälja ägodelar (21 procent) för att klara ekonomin. Drygt en tredjedel har lånat pengar för att betala räkningar och ungefär 15 procent har tvingats byta bostads p.g.a. ekonomiska skäl. Allvarligt är att ungefär en tredjedel av de arbetslösa tjänstemännen någon måst avstå från läkarbesök eller tandläkarbesök därför att man inte haft råd. Ca en femtedel har inte haft råd att lösa ut receptbelagd medicin. Bland dem som ansökt om socialbidrag var det hela två tredjedelar som måst avstå från att gå till läkare eller tandläkare p.g.a. ekonomiska skäl och drygt hälften har inte kunnat lösa ut av läkare ordinerad medicin.

En hög andel (54 procent) oroade sig för hur det under det närmaste året skulle gå för deras ekonomi och många (55 procent) grubblade ofta, dvs i stort sett varje dag eller några gånger i veckan, över sin ekonomiska situation.

5.1.2 Förändringar i fritids- och umgängesvanor

Arbetslösheten innebär för många människors en stor omställning när det gäller flera av vardagslivets aktiviteter, som t.ex. att umgås med vänner och bekanta och hur ofta man gör olika saker på sin fritid.

Över två tredjedelar uppgav att de mera sällan träffar sina vänner och kompisar, medan nio procent svarade att man

istället umgås mera. Män har i högre utsträckning än kvinnor fått minskat med vänner. Den största förändringen har emellertid drabbat ensamstående med barn där över hälften (54 procent) uppger att arbetslösheten har inneburit att de mera sällan träffar sina vänner och kompisar. Kontakten med grannar har dock inte i lika hög grad påverkats.

Det är däremot en större andel som svarar att arbetslösheten har inneburit att de gör fler saker på fritiden än som minskat sin aktivitet. Yngsta och äldre är de som gör flest saker på sin fritid. De ekonomisk sämst ställda avvek dock starkt från övriga grupper, Nästan hälften (48 procent) angav att de gör färre saker på sin fritid mot ca en femtedel som istället gör fler saker.

Den grupp där det sociala nätverket, som umgänge med vänner och kompisar är en väsentlig del av, minskat mest är bland ensamstående med hemmavarande barn. Även ensamstående utan barn angav i högre utsträckning än övriga att deras umgängeskrets minskat. Arbetslösheten har paradoxalt lett till att en del blivit aktivare på sin fritid, men att ensamheten har ökat.

Ett positivt inslag var att betydligt fler deltagare angav att arbetslösheten inneburit att de motionerar mer, än som svarade att arbetslösheten minskat motionerandet.

5.1.3 Hur arbetslösheten påverkat stämningen inom familjen

Arbetslösheten påverkar inte bar fritids- och umgängesvanorna, utan tenderar ha att spridningseffekter som påverkar den arbetslöses familj. Man måste kanske i många fall ändra livsstil och kan inte längre göra saker och ting som tidigare varit självklara. Detta omvittnas i flera av de kommentarer som man har skrivit i anslutning till sina svar på frågor om arbetslösheten har påverkar familjerelationerna.

Arbetslösheten och den förändrade ekonomiska situationen har i stor utsträckning påverkat stämningen negativt mellan makar eller sambos. Mest utbredd var detta bland barnfamiljer. Mest påverkade av situationen är familjer där makarna är mellan 30-39 år, 42 procent av dessa svarade att stämningen förändrats till det sämre och det är i denna åldersgrupp som den högsta andelen barnfamiljerna finns. Minst negativt påverkade var makarna i den äldsta gruppen, 26 procent svarade att stämningen förändrats till det sämre, och det var denna grupp som hade den lägsta andelen hemmavarande barn.

Drygt en tredjedel med hemmavarande barn svarade att arbetslösheten har påverkat stämningen mellan dem och deras barn till det sämre. Att vara ensamstående med barn förefaller ytterligare komplicera situationen. Det är naturligtvis inte bara bekymmer, även om dessa var dominerande, utan det förekom även positiva inslag. Ca 15 procent av familjerna upplevde att arbetslösheten har bidragit till att relationen med barnen förändrats till det bättre.

5.1.4 Upplevelser av skam i samband med arbetslösheten

En stor andel av de arbetslösa tjänstemännen uppgav att de hade personliga erfarenheter av negativa attityder mot arbetslösa från omgivningen.

I hela undersökningsgruppen var det över tvåtredjedelar (38 procent) som svarade att de varit med om att andra människor varit irriterade på dem därför att de är arbetslösa. Nästan tre fjärdedelar har varit med om att andra människor talat nedsättande om människor som är arbetslösa. I stort sett en fjärdedel har upplevt att andra har hållit sig undan dem därför att de är arbetslösa.

Andra skamgörande upplevelser är att bli betraktad som okunnig eller lat därför att man är arbetslös. 42 procent hade erfarenheter av att andra betraktade dem som mindre kunniga

på grund av att de är arbetslösa. 41 procent av deltagarna hade upplevelser av att bli betraktade som lata på grund av att de är utan arbete. Yngre upplevde detta mer än äldre och kvinnor mer än män.

En tredjedel av deltagarna i undersökningen hade upplevt att man inte brytt sig om det som de sagt eller gjort därför att de är arbetslösa. Mest vanlig var denna erfarenhet bland de som varit arbetslösa under flera år.

5.1.5 Upplevelser och förändringar i hälsosituationen

Det finns i dag klarlagda samband mellan långvarig arbetslöshet ohälsa. Flera studier har samstämmigt visat att långtidsarbetslösa mår fysiskt och psykiskt sämre än andra delar av befolkningen.

Magont, huvudvärk och sömnproblem var vanligt förekommande. En femtedel rapporterade att de ofta hade magbesvär. Utbredningen var störst bland de som har så ansträngd ekonomi att de tvingats söka om socialbidrag (34 procent) och minst bland de som är deltidsarbetslösa (11 procent), dvs har ett arbete och inkomst om än bara på deltid. Nästan tre fjärdedelar (23 procent) uppgav att de hade huvudvärk i stort sett dagligen eller flera gånger i veckan. Huvudvärk var vanligare bland kvinnor än män och vanligare bland de som har varit arbetslösa längre än de som har en kortare tids arbetslöshet. Närmare en tredjedel (30 procent) uppgav att de hade besvär med sömnen. Allra störst problem med sömnen hade de som ansökt om socialbidrag, vilket sannolikt hänger samman med deras ekonomiska utsatthet.

Ungefär en tredjedel (32 procent) uppgav att de besvärades av nedstämdhet. Kvinnor besvärades i högre utsträckning än män. Personer som ansökt om socialbidrag var mest drabbade av nedstämdhetskänsla (53 procent). 32 procent uppgav att de i stort sett dagligen eller några gånger i veckan besvä-

rats av nervositet och oro. Andelen var mycket hög bland dem som ansökt om socialbidrag - 53 procent. 30 procent av deltagarna uppgav att de hade svårt att koppla av. Yngre hade svårare än äldre och heltidsarbetslösa svårare än deltidsarbetslösa.

Upplevelsen av psykiskt välbefinnande hade försämrats bland de arbetslösa tjänstemännen. 43 procent rapporterade att de upplevde sitt psykiska välbefinnande som försämrade under arbetslösheten, medan 10 procent uppgav det blivit bättre. En majoritet (60 procent) uppgav att deras syn på tillvaron har förändrats så att de ser mörkare på den än tidigare och 5 procent rapporterade en ljusare syn på sin tillvaro.

5.1.6 Upplevelse av behov av råd, stöd och hjälp från andra

Behovet av råd, stöd och hjälp var olika beroende på den tillfrågades ekonomiska situation eller hur länge man varit utan arbete.

Över en tredjedel (38 procent) svarade att de behövde få hjälp i sitt arbetssökande. Kvinnor redovisade något större behov av detta än män. Allra störst behov hade ensamstående med barn och personer som sökt socialbidrag, 50 respektive 52 procent.

Nästan en tredjedel (30 procent) av deltagarna uppgav att de var i behov av råd, stöd eller hjälp med att finna en lämplig utbildning. Kvinnor hade större behov av detta än män.

Drygt en femtedel uttryckte att de hade behov av råd, stöd eller hjälp med att komma tillrätta med sin ekonomi. Det var ingen skillnad mellan kvinnor och män i detta avseende, men yngre hade större behov än äldre. Allra störst behov av råd, stöd eller hjälp redovisade de hushåll som ansökt om socialbidrag och ensamstående med barn, 57 respektive 38 procent.

Ungefär en femtedel (22 procent) angav att de var i behov av råd, stöd eller hjälp med att komma i psykisk balans igen. Kvinnor uppgav i något större utsträckning än män och allra störst behov av råd, stöd eller hjälp med att komma i psykisk balans igen hade de som ansökt om socialbidrag - 43 procent.

5.1.7 Om framtiden

Det är många som har svarat att de känner oro inför framtiden i olika hänseenden. Allra mest oroar man sig för sin och familjens ekonomiska situation och för svårigheter att kunna bygga upp en god tillvaro för sin familj och för sig själv. Det var även många som oroade sig för att tappa sin livslust, att få försämrad hälsa eller att förlora sitt självförtroende. Över hälften hyste små förhoppningar att snart få ett arbete, men ändå fanns det fler som såg optimistisk på framtiden än de som var pessimistiska.

En majoritet av deltagarna i undersökningen uppgav attvar oroliga för att hamna i ekonomiska bryderier under det närmaste året. Tre fjärdedelar, av ensamstående med barn och personer som sökt socialbidrag var mycket eller ganska oroliga för detta.

Ungefär en tredjedel (32 procent) svarade att de var oroliga för att de måste flytta.

Lika många kände oro för att deras livslust skulle försämraras. 42 procent gav uttryck för oro att inte kunna bygga upp en bra tillvaro för sig och sin familj. Inom ålderskategorierna var det de yngre och medelålders som var mest oroliga, minst oroliga var de i äldsta åldersgruppen. Allra mest utbredd var oron inom grupperna ensamstående med och utan barn samt de personer som ansökt om socialbidrag.

Av tabellen framgår. Den största andelen finns i åldern 20-39 år, bland dem som har den kortaste arbetslöshetsperioden (högst ett år) och det är fler män än kvinnor.

Över hälften gav uttryck för *ganska små eller mycket små förhoppningar* att ha fått ett arbete inom ett år. Utbredningen var störst bland kvinnor, personer över 50 år, gifta/sambo utan barn, bland dem som varit arbetslösa mer än två år och bland dem som sökt socialbidrag. En fjärdedel (26 procent) av deltagarna hyser däremot *mycket stora eller ganska stora förhoppningar* om att ha fått ett arbete inom ett år.

Över en tredje (37 procent) svarade att de såg *mycket optimistiskt eller ganska optimistiskt* på sin framtid, medan de som svarade att de ser *ganska eller mycket pessimistiskt* på sin framtid var färre (28 procent). Kvinnor och män var i stort sett lika optimistiska. Optimismen var mest utbredd bland de yngre (20-39 år) och bland dem som varit arbetslösa högst ett år. Bland dem som uppgivit att de ser pessimistiskt på framtiden var det ingen skillnad mellan kvinnor och män och pessimismen var mest utbredd bland personer med längre arbetslöshet (mer än två år), som var i åldern över 50 år och bland dem som sökt socialbidrag.

5.1.8 Fackligt och politiskt intresse

Möjligheter till inflytande på det samhälleliga skeendet bygger på att man besitter ett visst mått av politiska resurser. Inflytandet kan utövas t.ex. genom deltagande i facklig och politisk verksamhet på det lokala planet eller genom att delta i de allmänna valen och på så sätt indirekt vara med och påverka beslutsprocesser.

16 procent har redovisat att arbetslösheten har ökat deras intresse för fackliga frågor medan ungefär lika stor andel rapporterar ett minskat intresse. Avseende ökat intresse fanns det inga skillnader mellan kvinnor och män, men det är emellertid en något större andel bland männen än kvinnorna som redovisar minskat intresse för fackliga frågor.

Nästan en tredjedel rapporterade att ökat intresse för politiska. Det finns härvidlag ingen skillnad mellan kvinnor och män varken när det gäller ökat eller minskat intresse. Personer som varit arbetslösa mellan två och tre år redovisade högst andel bland dem som ökat sitt intresse för politiska frågor - 37 procent.

Den fackliga aktiviteten tycks inte ha påverkats nämnvärt av arbetslösheten. Män hade både ökat och minskat sin fackliga aktivitet mer än kvinnor.

Motiveringen till ökad facklig aktivitet var att man ville bevaka sina rättigheter, skaffa sig information, kunna påverka, träffa folk och att ge något tillbaka. Skälen som man uppgav för att man hade minskat sin fackliga var t.ex. att man inte längre hade någon lokal arbetsplatsförankring längre, kände sig besviken på facket eller kan inte se någon möjlighet att påverka.

Under de senaste tolv månader hade 40 procent en eller flera gånger deltagit på ett fackligt möte. Män uppvisade avsevärt högre facklig aktivitet än kvinnor, 48 procent av männen mot 36 procent av kvinnorna hade varit på ett fackligt möte det senaste året. Lägst facklig aktivitet uppvisade personer i åldern 20-29 år och högst andel uppvisade personer med en arbetslöshetstid mellan två och tre år.

Ungefär en tredjedel av deltagarna i undersökningen rapporterade att intresset för politiska frågor ökat betydligt under arbetslösheten. Detta tycks emellertid inte ha medfört en ökad aktivitet. 12 procent uppgav att de en eller flera gånger under de senaste tolv månaderna deltagit i ett politiskt möte. Män uppger högre andel aktivitet än kvinnor. Personer med minst tre års arbetslöshet och personer i åldern 50-54 år anger högst andel - 15 respektive 16 procent.

5.2 Slutsats

Undersökningen visar på två stora problem som följer av långvarig arbetslöshet: Försämrad privatekonomi och nedsatt hälsa. Dessutom verkar arbetslösheten stigmatiserande och många känner det som skamligt att vara utan arbete.

Att ha eller inte ha ett arbetet har stor betydelse för människors hälsa. T.ex. negativa arbetsmiljöer leder ofta till ohälsa. Forskning har påvisat att sjukdomar varierar i förhållanden till olika yrken eller arbetsplatser. Risker i arbetsmiljön har stor betydelse för människors hälsa och är ganska väl kartlagda.

Men lönearbetet har också en stor och positiv betydelse för människor. Det ger oss möjligheter till vardagliga sociala kontakter med andra och genom arbetet blir vi delaktiga i sociala aktiviteter. Dessutom ger arbetet social status och strukturerar vår tid. Men lönearbetet ger också något mer, det ger lön för mödan. Det är lönen i form av pengar som gör det möjligt för oss att delta i olika sociala och kulturella aktiviteter. Med andra ord, att ha ett arbete kan i stort sett betraktas som hälsobefrämjande.

Men det finns emellertid få undersökningar som visar på arbetets hälsofrämjande inverkan. Det finns däremot åtskilliga studier som visar att arbetslöshet har en negativ inverkan på den allmänna hälsan och välbefinnandet. Arbetslösheten och de påfrestningar som det medför på individen och familjen kan bli en ond cirkel: Arbetslöshet leder till nedsatt hälsa som leder till sämre förutsättningar att kunna få ett nytt arbete etc.

En annan faktor som visat sig ha en negativ inverkan på hälsan är ekonomisk påfrestning. Forskning har visat att utbredningen av stressrelaterade sjukdomar och nedsatt psykiskt välbefinnande är vanligare bland ekonomiskt utsatta människor, än bland människor som har arbete och ekonomisk trygghet. Arbetslöshet leder i stor utsträckning till ekonomisk påfrestning. Just ekonomiska påfrestningar kan vara

den faktor som gör arbetslösheten till ett allvarligt tillstånd. Hälsoproblemen ökar när arbetslösheten följs av allvarliga ekonomiska problem.

En viktig slutsats som kan dras av undersökningens resultat är att ju längre tid i arbetslöshet desto allvarligare hälsomässiga problem. Den ökande långtidsarbetslösheten tenderar att utvecklas till ett betydande folkhälsoproblem.

NOTFÖRTECKNING

- ¹ Se t.ex. Rantakeisu, U, Starrin, B & Hagquist, C, Ungdomsarbetslöshet, vardagsliv och samhälle. Lund. Studentlitteratur, 1996.
- ² Se t.ex. Janlert, U. (1991). Work Deprivation and Health. Stockholm. Karolinska Institutet. – Hammarström, A. (1996) Arbetslöshet och ohälsa – om ungdomars livsvillkor. Lund. Studentlitteratur, 1996. – Brenner, S-O., Petterson, I-L., Levi, L & Arnetz, B. (1988). Stressreaktioner på hot om arbetslöshet och upplevd arbetslöshet. Stressforskningsrapporter nr 210. Statens Institut för Psykosocial Miljömedicin. Se även Hammarström A, Arbetslöshetens konsekvenser bland unga -en översikt. Socialvetenskaplig tidskrift 1996,1-2, s 61-80.
- ³ Denna frågeställning är klassisk och knyter an till tankegångar som redan Durkheim utvecklade i sin bok 'Självmodet'. - Se för en diskussion om detta Svallfors S, (1996) Valfärdsstatens moraliska ekonomi och Svallfors, S, Valfärdsopinionen i valfärds krisen, Zenit nr 132/133.
- ⁴ Sambandet mellan ekonomi och hälsa började uppmärksammas på allvar för 15-20 år sedan och forskningen förknippas med Harvey Brenner makrosociologiska studier om samband mellan ekonomi och ohälsa. Se t ex: Brenner H, Economic changes and heart disease mortality. American Journal of Public Health 1971,61,3. 606-611-Brenner H, Estimating the Social Cost of National Economic Policy. Washington 1976. - Brenner H, Health cost and benefits of economic policy. International Journal of Health Services, 1977,7,4,581-623. Brenner H, Mortality and Economic Instability. Detailed Analyses for Britain and Comparative Analyses for Selected Industrialized Countries. International Journal of Health Services, 1983,13,563-620 - Brenner H, Economic instability, unemployment rates, Behavioural risks and mortality rates in Scotland 1952-1983, International Journal of Health Services, 1987,17,3,475-487.
- ⁵ Se Folkhälsorapport 1994 s 139-140, i avsnittet refereras till studier från SOFI, som bygger på SCBs Levnadsnivåundersökningar.
- ⁶ SOU 1990:49
- ⁷ Warr (1978) A study of psychological well-being. Ur British Journal of Psychology. 6,9
- ⁸ Mohr G & Frese M. Arbeitslosigkeit und depression. I Wacker A., red., Vom Schock zum Fatalismus? 1978. Frankfurt: Suhrkamp. Starrin B, & Lundberg B. Uppsagd från järnverket - En studie av ekonomisk stress och ohälsa. Socialmedicinsk tidskrift 1993,5,221-227. Hagqvist E & Starrin B. Barns hälsa och föräldrars arbetslöshet. Socialvetenskaplig tidskrift. 1994, 4,287-301. Viinamäki H, Kskela K, niskanen L & Arnkill R Unemployment, Financial Stress and mental Well-Being: A factor Closure Studie. I Eur. J. Psychiat., 1993, 7,2,95-102.
- ⁹ Starrin B, Rantakeisu U & Hagquist C. Omarbetslöshetens ekonomi och skam. Socialvetenskaplig tidskrift 1996:1-2, 91-115.
- ¹⁰ Ezzy (1993) Unemployment and Mental Health Service. 1977,7.
- ¹¹ Starrin och Lundberg (1993) Uppsagd från järnverket. Socialmedicinsk tidskrift 1993,5. Starrin B. et al. (1966) Om arbetslöshetens ekonomi och skam. I Socialvetenskaplig tidskrift. 3
- ¹² Eales, M.J. Shame among unemployed men. Social Science and Medicine. 1989, 28:8, 783-789.

- ¹³ Isaksson m fl (1978) Överlevnadsstrategier. Kruksprojektet, Nacka 1978.
- ¹⁴ Ovesen E, (1978) Arbetslöshetens psykiska följdverkningar, Stockholm 1978. Billerudstudierna i Arbetsmiljö nr 11 1980.
- ¹⁵ Goffman, E, Stigma. Den avvikandes roll och identitet. Stockholm. Raben & Sjögren, 1972.
- ¹⁶ Coser, L, The sociology of poverty: to the memory of George Simmel, Social Problems, 13, 140-148, 1965.
- ¹⁷ Spicker, P, Stigma and Social Welfare. London. Canberra, Croom Helm, 1984 (sid 37).
- ¹⁸ Se t.ex. Walker, C, Managing Poverty. The Limits of Social Assistance. London Routledge 1993. Se även Jönsson & Starrin (1998)
- ¹⁹ Loewenberg, F, M, The Destigmatization of Public Dependency. Social Service Review, 1981, 55, 434-452.
- ²⁰ Halleröd S sid 216. Halleröd skriver: Han skriver: "Många svenskar har mycket negativa attityder genömot dem som uppbar socialbidrag och det står helt klart att eventuella känslor av stigmatisering bland bidragstagare är befogade."
- ²¹ Rank, M, R, Living on the edge - The Realities of Welfare in America. New York. Columbia University Press, 1994.
- ²² Gunarsson, E, I välfärdsstatens utmarker: Om socialbidrag och försörjning bland emsamstående kvinnor utan barn. Stockholms Universitet. Institutionen för socialt arbete. Rapport i Socialt arbete, 64, 1993.
- ²³ Swärd, H, Young and Poor, Young, 1995, 3, 20-37
- ²⁴ Jönsson LR, Söderfelt B, Starrin B., Om att leva utan arbete. SOU 1996:51
- ²⁵ Tillsammans med professor Bengt Starrin har SIFs Göteborgsavdelning genomfört en undersökning som bygger på samma frågeformulär som denna studie.
- ²⁶ Se t ex Viinamäki H, Koskela K, Niskanen L & Arnkill R, Unemployment, Financial Stress and Mental Well-Being: A Factory Closure Study. *Eur. J. Psychiat.*, 1993, 7, 2, 95-102. Starrin & Lundberg (1993). Starrin, Rantakeisu & Hagquist (1996).
- ²⁷ Med svårigheter betyder i detta sammanhang att man uppgivit att man svarat JA på minst fem av följande frågor: tvingats pantsätta ägodelar; tvingats låna pengar; tvingats sälja ägodelar; tvingats avvara från saker och ting; tvingats byta bostad pga ekonomiska skäl; hänt att man inte kunnat betala räkningar i tid; någon gång måst avstå från läkarbesök; ej kunnat lösa ut receptbelagd medicin; någon gång måst avstå från tandläkarbesök.
- ²⁸ SCBs ULF-studier Källa: Socialrapport 1997, s 83.
- ²⁹ Social rapport. Socialstyrelsen., s 82, 1997.
- ³⁰ Enligt en studie som IMU/Testologen utfört på uppdrag av Boverket (årlig mätning). Ca 12 procent av hushållen uppgav att de tror att de av kstotandsskäl kommer att tvingas flytta till en billigare bostad och ca 25 procent av ensamstående föräldrar uppgav att de tror att de måste flytta. Källa: Sv. Dagbladet x/6-97.
- ³¹ Dail, P, W, Unemployment and family stress. Public welfare, 1988, 46, 1, 30-34. De vanligaste problemen för föräldrarna i Dails studie var (a) ökade svårigheter att få pengarna att räcka till för mat, kläder och ener-

- gi, (b) ökade svårigheter att få pengarna att räcka till för läkar- och tandläkarbesök c) en ökning av antal olösta problem och d) en ökning av konflikterna mellan föräldrar och barn.
- 32 Vosler, N, R. New approaches to family practice - Confronting economic stress. Thousands Oaks, London, New Dehli. Sage Publications, 1996.
- 33 Voydanoff, P, Economic distress and family relations. A review of the eighties. I Booth, A (Ed), Contemporary families: Looking forward, looking back. Minneapolis. National Council of family relations, 1991.
- 34 Av samtliga 708 som besvarat formuläret var 518 (73%) gifta/sambo, av dessa hade 190 (37%) skrivit en kommentar till frågan varav 126 (66%) kvinnor och 64 (33%) män.
- 35 Av de 708 som besvarade formuläret hade 251 hemmavarande barn under 20 år. Av dessa besvarade 243 (97%) frågan.
- 36 Forsberg, E, m.fl. Närstudier av samhällskrisens offer. Centrum för folkhälsoforskning. 1997. (Ej publicerat manuskript)
- 37 OBS, att i tabellen är endast de som är arbetslösa på heltid medtagna med undantag av frågan om man är hel- eller deltidsarbetlös. De deltidsarbetslösa hade genomgående lägre värden på samtliga frågor.
n=110
- 38 Avser *ganska vanlig eller mycket vanlig* uppfattning bland andra människor som inte har egen erfarenhet av att vara arbetslös.
- 39 Mohr G & Frese M. Arbeitslosigkeit und depression. I Wacker A., red., Vom Scock zum Fatalismus? 1978. Frankfurt: Surkamp. Starrin B, & Lundberg B. Uppsaid från järnverket - En studie av ekonomisk stress och ohälsa. Socialmedicinsk tidskrift 1993,5,221-227. Hagqvist E & Starrin B. Barns hälsa och föräldrars arbetslöshet. Sociaslvetenskaplig tidskrift. 1994, 4,287-301. Viinamäki H, Kskela K, niskanen L & Arnkill R Unemployment, Finacial Stress and mental Well-Being: A factor Closure Studie. I Eur. J. Psychiat., 1993, 7:2,95-102.
- 41 Starrin B, Rantakeisu U & Hagquist C. Omarbetslöshetens ekonomi och skam. Socialvetenskaplig tidskrift 1996:1-2, 91-115.
- 42 Dalgren G. Och Diderichsen F., Folkhälsa och välfärdspolitik. I Andens kraft? Red. R Lagercrantz. Välfärdsprojektets skriftserie nr7. Socialdepartementet.
- 43 Folkhälsorapport 1997, s 102. Socialstyrelsen.
- 44 Avser endast heltidsarbetslösa.
- 45 Avser endast heltidsarbetslösa.

mäki H, Kskela K, niskanen L & Arnkill R Unemployment, Finacial Stress and mental Well-Being: A factor Closure Studie. I Eur. J. Psychiat., 1993, 7:2,95-102.

⁴¹ Starrin B, Rantakeisu U & Hagquist C. Omarbetslöshetens ekonomi och skam. Socialvetenskaplig tidskrift 1996:1-2, 91-115.

⁴² Dalgren G. Och Diderichsen F., Folkhälsa och välfärdspolitik. I Andens kraft? Red. R Lagercrantz. Välfärdsprojektets skriftserie nr7. Socialdepartementet.

⁴³ Folkhälsorapport 1997, s 102. Socialstyrelsen.

⁴⁴ Avser endast heltidsarbetslösa.

⁴⁵ Avser endast heltidsarbetslösa.

I serien **MEDELANDEN FRÅN SOCIALHÖGSKOLAN** har utkommit:

- 1981:1 **FOSTERBARNSVÅRD OCH EKONOMI** av Peter Westlund
- 1981:2 **EN ALKOHOLENKÄT - OCH VAD SEN DÅ? En modell för alkoholundervisning i en sjätte klass** av Inger Farm och Peter Andersson
- 1981:3 **PSYKOLOGIN I SOCIALT ARBETE: EN PEDAGOGISK DISKUSSION** av Eric Olsson och Christer Lindgren
- 1982:1 **VAD BÖR EN KURATOR KUNNA?** av Karin Stenberg och Britta Stråhlén
- 1982:2 **LVM BAKGRUND OCH KONSEKVENSER** av Peter Ludwig och Peter Westlund
- 1982:3 **INSYN - ETT FÖRSÖK TILL INSYN I ARBETSMILJÖN PÅ EN SOCIALFÖRVALTNING. En intervjuundersökning** av Pia Bivered, Kjell Hansson, Margot Knutsson och P-O Nordin
- 1983:1 **AVGIFTER PÅ SOCIALA TJÄNSTER - principer och problematik** av Per Gunnar Edebalk och Jan Petersson
- 1983:2 **EN INDELNING AV RÄTTEN - hjälpmedel vid inläsning av juridiska översiktskurser** av Lars Pelin
- 1983:3 **OM SOCIALA OMRÅDESBESKRIVNINGAR** av Verner Denvall, Tapio Salonen och Claes Zachrisson
- 1983:4 **DE MANLIGA FOLKPENSIONÄRERNA I ESLÖV - Arbete, inkomst och levnadsförhållanden 1945-1977. Del I Förhållandena 1977** av Åke Elmér
- 1983:5 **PSYKOLOGISKA FÖRKLARINGSMODELLER I SOCIALT ARBETE** av Alf Ronnby
- 1983:6 **FACKFÖRBUNDENS SJUKKASSEMBILDANDE. EN STUDIE I FACKLIG SJÄLVHJÄLP 1886-1910** av Per Gunnar Edebalk
- 1984:1 **DE MANLIGA FOLKPENSIONÄRERNA I ESLÖV - Arbete, inkomst och levnadsförhållanden 1945-1977. Del II Utvecklingen 1945-1977** av Åke Elmér
- 1984:2 **FRÅGETEKNIK FÖR KVALITATIVA INTERVJUER - En sammanställning** av Hans-Edvard Roos
- 1984:3 **AKTIONSFORSKNING SOM FORSKNINGSSTRATEGI** av Kjell Hansson
- 1984:4 **FÖRÄNDRINGSPROCESSER INOM GRUPPER OCH ORGANISATIONER I PSYKOLOGISK OCH SOCIALPSYKOLOGISK BELYSNING** av Eric Olsson (SLUT)
- 1984:5 **ROLLSPEL - TILLÄMPNING OCH ANALYS** av Kjell Hansson
- 1985:1 **IDROTT OCH PSYKOSOCIALT ARBETE** av Kjell Hansson
- 1986:1 **ARBETSRAPPORT. Att arbeta på barn- och ungdomsinstitution - en pilotstudie** av Leif Roland Jönsson
- 1986:2 **DE MANLIGA FOLKPENSIONÄRERNA I ESLÖV - Arbete, inkomst och levnadsförhållanden 1945-1977 (1983). Del III Utvecklingen inom oförändrade grupper** av Åke Elmér

- 1986:3 UNGDOMAR, SEXUALITET OCH SOCIALT BEHANDLINGSARBETE PÅ INSTITUTION -
Intervjuundersökning bland personalen på tre hem för vård eller
boende i Skåne av Maud Gunnarsson och Sven-Axel Månsson
- 1987:1 FATTIGVÅRDEN INOM LUNDS STAD - den öppna fattigvården perioden
1800-1960 av Verner Denvall och Tapio Salonen
- 1987:2 FORSKNINGSETIK OCH PERSPEKTIVVAL av Rosmari Eliasson (SLUT)
- 1987:3 40 ÅRS SOCIONOMUTBILDNING I LUND av Åke Elmér
- 1987:4 VÄLFÄRD PÅ GLID - RESERAPPORT FRÅN ENGLAND av Verner Denvall och
Tapio Salonen
- 1987:5 ATT STUDERA ARBETSPROCESSEN INOM SOCIALT BEHANDLINGSARBETE av
Leif Roland Jönsson
- 1987:6 SOCIALTJÄNSTLAGEN OCH UNGA LAGÖVERTRÄDARE av Anders Östnäs
- 1987:7 FORSKAREN I FÖRÄNDRINGSPROCESSEN av Eric Olsson
- 1988:1 EN UPPFÖLJNING AV BARN SOM SKILTS FRÅN SINA FÖRÄLDRAR av
Gunvor Andersson
- 1988:2 THE MAN IN SEXUAL COMMERCE av Sven-Axel Månsson
- 1988:3 FRÅN MOTSTÅND TILL GENOMBROTT. DEN SVENSKA ARBETSLÖSHETSFÖRSÄK-
RINGEN 1935-54 av Per Gunnar Edebalk
- 1988:4 MALMÖ - i kulmen av fattigdomscykeln av Tapio Salonen
- 1988:5 PROJEKT ÖSTRA SOCIALBYRÅN - en processbeskrivning av ett
förändringsarbete med förhinder av Anna Meeuwisse
- 1988:6 UTDELNINGEN AV SPRUTOR TILL NARKOMANER I MALMÖ OCH LUND av
Bengt Svensson
- 1988:7 HEMTJÄNSTEN PÅ 2000-TALET red av Peter Andersson
- 1989:1 FATTIGLIV av Gerry Nilsson
- 1989:2 MAKT OCH MOTSTÅND - aspekter på behandlingsarbetets psykosociala miljö
av Leif R Jönsson
- 1989:3 FOSTERHEMSFÖRVALTNINGEN av Bo Vinnerljung
- 1989:4 GUSTAV MÖLLER OCH SJUKFÖRSÄKRINGEN av Per Gunnar Edebalk
- 1990:1 DET ÄR RÄTT ATT FRÅGA VARFÖR - undersökningar om socialt arbete
red av Verner Denvall
- 1990:2 SCENFÖRÄNDRING - FORSA-symposiet Helsingborg/Gilleleje
- 1990:3 KULTURMÖTEN INOM SOCIALTJÄNSTEN - erfarenheter och reflektioner
red av Immanuel Steen
- 1990:4 HEMMABOENDEIDEOLOGINS GENOMBROTT - åldringsvård och socialpolitik
1945-1965 av Per Gunnar Edebalk

- 1991:1 **PROJEKTILLVARO - en processanalys av ett socialbyråprojekt**
av Anna Meeuwisse
- 1991:2 **ORGANISATIONENS PÅVERKAN PÅ SJUKFRÅNVARON - hur en forskningsprocess
och en personlig utvecklingsprocess kan integreras med hjälp av
handledning** av Katrin Tjörvason
- 1991:3 **SEXUALITET OCH SOCIALT ARBETE PÅ INSTITUTION** av Åsa André
- 1991:4 **MIND THE GAP - en reseberättelse från England 1-8 april 1990** av
Mats Dahlberg, Jan Lanzow Nilsson, Margot Olsson och Claes Norinder
(red)
- 1991:5 **DRÖMMEN OM ÄLDERDOMSHEMMET - Äldrvård och socialpolitik 1900-1952**
av Per Gunnar Edebalk
- 1992:1 **POLICY, INTEREST AND POWER. Studies in Strategies of Research
Utilization** av Kjell Nilsson
- 1992:2 **STÖD och AVLASTNING. Om insatsen kontaktperson/-familj**
av Gunvor Andersson
- 1992:3 **REHABILITERING AV TORTYRSKADADE FLYKTINGAR I MALMÖ.
Utvärderingsrapport** av Norma Montesino
- 1992:4 **MÅL, VERKSAMHETSMEDEL OCH BEHANDLINGSIDEER I TVÅ MÄNNISKOBEHANDLANDE
ORGANISATIONER** av Marie Söderfeldt
- 1992:5 **235 SYSKON MED OLIKA UPPVÄXTÖDEN - en retrospektiv aktstudie**
av Bo Vinnerljung
- 1993:1 **GRÄNSÖVERSKRIDANDE I PRAKTIK OCH FORSKNING - TVÅ EXEMPEL**
av Bo Vinnerljung
- 1993:2 **HÖRSELSKADADE I ARBETSLIVET - Ett stress/kontroll perspektiv -**
av Ann-Christine Gullacksen
- 1993:3 **NORMALITY, SOCIAL WORK AND THE CREATION OF EVERYDAY LIFE
SETTINGS** av Matts Mosesson (ed)
- 1993:4 **SEVEN SWEDISH CASES: PRODUCTION REGIME, PERSONELL POLICY
AND AGE STRUCTURE IN SEVEN SWEDISH FIRMS IN THE ERA OF THE
SWEDISH MODEL** av Gunnar Olofsson och Jan Petersson
- 1994:1 **BOENDEBASEN I KRISTIANSTAD - EN UTVÄRDERING** av
Bengt Svensson
- 1994:2 **Omsorgens vardag och villkor: 20 DOKTORANDER GRANSKAR FEM
AVHANDLINGAR** red av Åsa André och Rosmari Eliasson
- 1994:3 **LVM-VÅRD AV NARKOMANER. Rapport från Avgiftningsenheten i
Malmö: Patienterna, arbetsmetoderna och resultaten** av
Kerstin Nilsson och Dolf Tops

- 1995:1 **SAMARBETE - NYCKELN TILL FRAMGÅNG.** En undersökning av teamarbetets betydelse i rehabiliteringen av långtidssjukskrivna av Anna-Lena Dahlquist
- 1995:2 **UTVÄRDERING OCH KVALITETSSÄKRING I SOCIALT ARBETE**
- Rapport från FORSA-symposiet 14-16 september 1995
red av Håkan Jönson
- 1995:3 **VÄGEN ÖVER LYCKEBO**
Från sluten psykiatrisk vård till vanlig äldreomsorg
av Pauli Lappalainen
- 1995:4 **SAMSPEL I VARDAGSLIV**
En studie av möten mellan utvecklingsstörda, föräldrar
och personliga assistenter - en processbeskrivning
av Eina Linder och Inger Sköld
- 1996:1 **SOCIALTJÄNSTEN OCH MINNESOTAMODELLEN** - Ett samarbetsprojekt
mellan människobehandlande organisationer av Claes Levin
- 1996:2 **"DET MÅSTE SE UT SOM EN ARBETSPLATS"** - Om interorganisatorisk
samverkan för att yrkesrehabilitera gravt funktionshindrade
av Ove Mallander
- 1997:1 **DISPONENT I BRYTNINGSTID** av Lars Harrysson
- 1997:2 **BURNOUT?** av Marie Söderfeldt
- 1997:3 **PSYKOSOCIAL ARBETSMILJÖ I MÄNNISKOVÄRDANDE ARBETE** av Björn
Söderfeldt och Marie Söderfeldt
- 1997:4 **"DET ÄR I ALLA FALL MITT BARN!"** - En studie om att vara
missbrukare och mamma skild från barn av Karin Trulsson
- 1997:5 **FRIVILLIGA ORGANISATIONER OCH KORPORATIV POLITIK** - En fallstudie
av Folkhälsoinstitutets, RFSUs, RFSLs och Noarks arks samarbete
om hivförebyggande samhällsinsatser av Jan Arne Magnusson
- 1997:6 **TANKEFIGURER I SOCIALT ARBETE** - Operationalisering och reflektion
av Immanuel Steen
- 1997:7 **SOCIALHÖGSKOLAN I LUND 50 ÅR** red av Per Gunnar Edebalk,
Inger Farm och Hans Swärd
- 1997:8 **ÖVERVÄLTRINGAR FRÅN SOCIALFÖRSÄKRINGAR TILL SOCIALBIDRAG**
av Tapio Salonen
- 1997:9 **UNGDOMAR I TVÅNGSVÅRD. RÄBYUNDERSÖKNING 94** av Claes Levin
- 1997:10 **EN NY GENERATION HEROINMISSBRUKARE I MALMÖ.** ("Det finns inget
rökheroin") av Dolf Tops och Marianne Silow
- 1997:11 **FRIHET, JÄMLIKHET, BRODERSKAP** - Bilden av de äldre i PRO-
Pensionären 1941-1995 av Håkan Jönson

- 1997:12 **HANDIKAPPIDROTT - MELLAN TÄVLING OCH REHABILITERING**
En studie av handikappidrotten mellan idrottsrörelse och handikapprörelse med utgångspunkt från fallstudien rullstols-tennis av Anders Östnäs
- 1997:13 **TIOÅRINGARS KOMPETENS OCH LEVNADSFÖRHÅLLANDEN**
av Gunvor Andersson och Lotta Linge
- 1998:1 **STRAFF ELLER BEHANDLING? - om statens strategier mot gränsöverträdande ungdom under 1900-talet** av Kerstin Svensson
- 1998:2 **BETRAKTELSE AV ARBETE OCH ARBETSMARKNAD.** En kartläggning av hur långtidssjukskrivna, långtidsarbetslösa och mottagare av socialbidrag i Vellinge kommun uppfattar sina resurser i förhållande till arbetsmarknad och självförsörjning av Lars Harrysson
- 1998:3 **ARBETSLÖSA TJÄNSTEMÄNS SOCIALA OCH HÄLSOMÄSSIGA SITUATION.** En undersökning av arbetslösheten bland medlemmar i Sveriges Kommunaltjänstemannaförbund av Leif R. Jönsson och Bengt Starrin
- 1998:4 **ARBETSLÖSA PRIVATTJÄNSTEMÄN - en kartläggning av arbetslöshetens konsekvenser bland medlemmar i Sv Industritjänstemannaförbundet avdelning 3 Nv Skåne** av Leif R. Jönsson

Exemplar kan rekvireras från socialhögskolans expedition, adress Socialhögskolan, Box 23,1 221 00 LUND

Reprozentien
1998
Lunds Universitet

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan

Box 23
221 00 Lund
046-222 00 00